

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Diplomová práce

Markéta Andrllová

Potenciál muzea v utváření a rozvoji badatelských dovedností u
žáků 1. stupně ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a užila jen uvedených pramenů a literatury.

V Širokém Dole dne 25. 3. 2015

Markéta Andrlová

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Aleně Vavrdové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu, spolupráci a poskytování rad. Dále chci poděkovat paní Haně Vondrové za pomoc při spolupráci s muzeem.

Obsah

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Muzeum jako instituce	9
1.1 Vymezení a druhy muzea.....	10
1.2 Dětská muzea	12
1.3 Muzeum a škola	12
1.4 Projekty.....	16
1.4.1 Muzeum a škola	16
1.4.2 Brána muzea otevřená.....	16
2 Městské muzeum a galerie v Poličce	17
2.1 Polička	17
2.2 Městské muzeum a galerie v Poličce.....	19
2.3 Centrum Bohuslava Martinů.....	20
2.3.1 Historie města Poličky a okolí	21
2.3.2 Sklářství na Horácku	22
2.3.3 Třída Bohuslava Martinů	23
2.3.4 Barevný svět Bohuslava Martinů.....	24
2.3.5 Audiovizuální sál	28
2.3.6 Archiv a badatelna Bohuslava Martinů.....	28
2.3.7 Program Muzeum a škola	28
2.4 Služby pro veřejnost	29
2.4.1 Rodná světnička Bohuslava Martinů ve věži kostela sv. Jakuba.....	29
2.4.2 Městské hradby	30
2.5 Městská galerie	31
2.5.1 Staré umění	32

2.5.2	Obrazová galerie rodu Hohenemsů.....	32
2.5.3	Moderní umění.....	33
2.5.4	Kulturní akce.....	33
3	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	35
3.1	Systém kurikulárních dokumentů.....	35
3.2	Pojetí a cíle základního vzdělávání.....	36
3.2.1	Pojetí základního vzdělávání.....	36
3.2.2	Cíle základního vzdělávání.....	36
3.3	Klíčové kompetence.....	37
3.4	Vzdělávací oblasti.....	38
3.4.1	Člověk a jeho svět.....	39
3.5	Průřezová témata.....	40
3.6	Školní vzdělávací program.....	41
3.7	Dovednost.....	41
II PRAKTICKÁ ČÁST.....		44
4	Kvalitativní výzkum.....	44
4.1	Pozorování.....	46
4.2	Hlubkový rozhovor.....	47
5	Realizace.....	48
5.1	Rozhovory.....	49
5.1.1	Marcela.....	49
5.1.2	Simona.....	50
5.1.3	Tomáš.....	50
5.1.4	Martin.....	51
5.2	Porovnávání fotografií.....	52
5.2.1	ZŠ Masarykova.....	52

5.2.2	Gymnázium.....	53
5.2.3	Radnice.....	54
5.3	Exkurze do Poličky	56
5.3.1	Hry	56
5.3.2	Vyhledání spoje.....	57
5.3.3	Chůze podle plánu.....	58
5.3.4	Pozorování budov	59
	ZÁVĚR.....	68
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	70
	SEZNAM PŘÍLOH:	73
	ANOTACE	86

ÚVOD

Diplomovou práci na téma Potenciál muzea v utváření a rozvoji badatelských dovedností u žáků 1. stupně ZŠ jsem si vybrala proto, že mě vždy zajímala historie a objevování nových skutečností. Zažít pocit z nově objeveného a moci si prožít cestu napětí, než novou skutečnost objevím, je vzrušující zážitek.

Jako vhodná cesta se jeví spolupráce s muzeem, protože muzea jsou nejlepším informačním zdrojem o minulosti a uchovávají velké množství názorného materiálu. Muzea nám mohou zprostředkovat poznání regionu, ve kterém žijeme, a také připravují a nabízejí programy určené přímo pro dětské návštěvníky. Inspirací pro diplomovou práci bylo zrekonstruované muzeum Centrum Bohuslava Martinů v Poličce. Zde nabízí mnoho programů a aktivit, které jsou připraveny pro žáky základních škol.

Návštěvy muzea mě v dětství nikdy nebavily, protože jsme jen nečinně přihlíželi, jak nám paní z muzea ukazuje „nějaké“ exponáty ve vitríně. Brala jsem to jako příležitost, že nemusíme sedět ve škole. Ale když jsem opustila expozice muzea, nepamatovala jsem si z nich nic. Mnoho muzeí se již snaží a připravuje programy, které jsou určené přímo pro dětské návštěvníky. Jsou připraveny tak, aby program byl přiměřený jejich věku a aby zaujal jejich pozornost. Hlavním cílem diplomové práce je rozvinout dovednosti, především badatelskou dovednost u žáků na 1. stupni ZŠ. Dílčí cíle jsou: zmapovat povědomí žáků o jejich rodině a o tom, zda ví, jak se v minulých letech žilo. Určit historickou budovu na fotografiích, porovnat ji se současnou a určit změny, ke kterým došlo. Vytvořit zásobník aktivit a pomocí her a aktivit rozvinout všímavost a badatelské dovednosti.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V první kapitole teoretické části se budeme zabývat muzeem, jeho vymezením, definicemi, druhy, věnovat se vztahu mezi muzeem a školou, realizaci návštěvy dětského muzea a ve stručnosti se přiblížíme projekty Muzeum a škola a Brána muzea otevřená. V druhé kapitole popíšeme Městské muzeum a galerii Polička. Nejdříve ve stručnosti představíme město Polička, kde leží, jeho historii a také název, protože ten je docela zajímavý. Poté se budeme věnovat muzeu, jeho historii a popíšeme expozice a

programy jak pro školy, tak pro širokou veřejnost. V poslední, třetí kapitole, charakterizujeme Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a zaměříme se na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět.

V části praktické se budeme zabývat metodologií a metodami výzkumu. Pro naše potřeby byl vhodný kvalitativní výzkum, proto jsme zvolili metody rozhovoru a pozorování. Poté představíme jednotlivé aktivity, které budeme s žáky realizovat. Jedná se o dva rozhovory, kdy v prvním se zaměříme na rodiny žáků, a v druhém na porovnávání budov města Poličky. Dále připravíme exkurzi do Poličky, kde zrealizujeme aktivity a hry, které rozvinou všímavost a badatelskou dovednost u žáků.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Muzeum jako instituce

Muzeum jako kulturní instituce prošlo s vývojem lidstva vývojem plných zvrátů. Od počátku až po dnešní dobu však plnilo a plní tři základní funkce: sbírání, udržování a vystavování sbírek

V klasickém pojetí muzea byla akcentována hlavně činnost vědecká a odborná, ta je spjata s primární muzejní funkcí – se sbíráním, ochranou a výzkumem objektů. Posilování funkce sekundární, která vychází z prezentačních muzejních aktivit, je typické pro současné muzeum. S touto tendencí se někde setkáváme již od 19. století, ale sílila ve 20. až 30. a 60. letech 20. století. V 70. letech 20. století ji zdůraznil Jürgen Rohmeder, který klasické úkoly muzea (sběr, ochraňování, výzkum a prezentaci) chápe jako východisko pro nadřazený cíl – edukaci. Objekty vzdělávání (muzejní exponáty) se neustále přezkoumávají a přizpůsobují tak, aby odpovídaly vědeckým, politickým, sociálním, ekonomickým a kulturním podmínkám

V dnešní době elektronická média zatlačují klasické zdroje učení do pozadí, a děti a mládež se na nich stávají závislými. Proto je skoro až neuvěřitelné, že dětská muzea jsou na celém světě stále plná návštěvníků (Jůva 2004).

Na konci minulého století existovalo ve světě více než 35 tisíc muzeí a počet návštěvníků se pohyboval ve stovkách milionů. V České republice mají návštěvníci k dispozici přes 282 muzeí, galerií a památkových útvarů. Každý rok je navštíví přes 7,5 milionu návštěvníků (Žalman in Šobáňová 2012).

Muzea v turistických centrech se stala velkým lákadlem pro návštěvníky a možností, jak vhodně a smysluplně využít volný čas. *„Přestože data o návštěvnosti nevyovídají o skutečné kvalitě návštěv, nelze popřít, že muzea jsou fenoménem, který má – skrze své sbírky a kulturní hodnoty v nich koncentrované – potenciál ovlivnit a kultivovat vědomí velkého okruhu svých návštěvníků“* (Šobáňová 2012, s. 16).

Každé lidské společenství považuje muzea za obraz a výkladní skříň své kultury, a jsou pro ně možností jak představit sobě i ostatním svoji kulturu. Tím, že

využijeme muzeum pro potěchu, zábavu, poučení, studium a vzdělání z něj činíme nenahraditelnou součást vzdělávacích institucí. Vztah veřejnosti k muzeu může být jakýkoliv, ale význam této instituce (která má různé formy – od zanedbaných až po nejmodernější muzea) zůstává nezpochybněn – je dána základní lidskou potřebou zachovat kulturní paměť lidského společenství (Šobáňová 2012).

1.1 Vymezení a druhy muzea

Dnes je muzeum v České republice definováno jako zařízení, které „... získává, shromažďuje, trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává přírodniny a lidské výtvořy, umožňuje jejich veřejné užívání, zkoumá prostředí, z něhož jsou tyto přírodniny nebo lidské výtvořy získávány, a poskytuje služby výchovné a vzdělávací pro studijní a vědecké účely. Galerie je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění“ (Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy... in Jůva 2004, s. 73)

Definice muzea podle ICOM: „Muzeum je stálá nevýdělečná instituce ve službách společnosti a jejího rozvoje, otevřená veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho, prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení“. Mezinárodní rada muzeí – ICOM (International Council of Museums) je mezinárodní profesní nevládní organizace se statutem konzultanta UNESCO. Byla založena roku 1946 z iniciativy Chaucey J. Hamlina (USA) a Georgess Sallese (Francie). V roce 2013 se v ICOM sdružovalo 32 969 členů ze 137 států (icom, online).

„Kromě institucí standardně označovaných jako „muzea“ jsou do široké definice ICOM zahrnuty také např. tyto instituce:

- *Přírodní, archeologické a etnografické památky a lokality, historické památky a místa muzejní povahy, které shromažďují, uchovávají a zprostředkují materiální doklady o člověku a jeho prostředí;*
- *Instituce, které uchovávají a vystavují živé exempláře rostlin a zvířat, jako jsou botanické a zoologické zahrady, akvária a vivária;*
- *Střediska vědy a techniky a planetária;*

- *Neziskové galerie umění, restaurátorské ústavy a výstavní síně, které jsou stálou součástí knihoven a archivů;*
- *Přírodní rezervace;*
- *Mezinárodní, národní, regionální či lokální muzejní organizace, ministerstva, jejich sekce nebo veřejné agentury řídící muzea v duchu definice uvedené v tomto článku;*
- *Neziskové instituce nebo organizace zabývající se restaurováním, vědecko-výzkumnou činností, výchovně-vzdělávací činností, vzděláváním pracovníků, dokumentací a jinou činností vztahující se k muzeím a muzeologii;*
- *Kulturní střediska a jiné organizační jednotky, které se věnují péči o hmotné a nehmotné zdroje kulturního dědictví, jejich uchování a správě (živé dědictví a digitální tvůrčí činnost) aj.“ (Šobáňová 2012, s. 19)*

Připomeňme si, které druhy muzeí existují:

- *muzea umělecká: muzea malby, sochařství, grafiky a grafických umění, archeologie a starožitností, dekorativního a užitého umění, náboženského umění, hudební muzea, muzea dramatických umění, divadla a tance;*
- *muzea přírodních dějin: muzea geologie a mineralogie, muzea botanická, botanické zahrady, muzea zoologická, zoologické zahrady a akvária, muzea fyzické antropologie;*
- *muzea etnografická a folklorní;*
- *muzea historická: muzea bibliografická (vztahují se ke skupinám jednotlivců, sdružených např. na základě profese), památníky – muzea předmětů a vzpomínek na určitou dobu nebo událost, muzea bibliografická, týkající se významné osobnosti, muzea dějin obcí či měst, historická a archeologická muzea, muzea válek bojů a armády, námořní muzea;*
- *muzea vědy a techniky: všeobecná muzea vědy a techniky, muzea fyziky, oceánografie, medicíny a chirurgie, muzea průmyslových technik, automobilového průmyslu, muzea manufaktur a manufakturních produktů;*
- *muzea společenských věd a sociálních služeb: pedagogická muzea, muzea výchovná a výuková, muzea justice a policie;*

- *muzea obchodu a spojů: muzea měn, mincoven a bankovních systémů, muzea dopravy, poštovní muzea;*
- *muzea zemědělská a produktů země (ICOM in Šobáňová 2004, s. 69-70)*

1.2 Dětská muzea

Dětská muzea jako první začala vznikat ve Spojených státech amerických. První muzeum vzniklo v roce 1750 při Harvardské koleji. Muzea americká se od evropských liší „větší otevřeností, zřetelnějším vztahem k praxi a především úzkým propojením se školstvím“ (Jůva 2004, s. 33). Brooklynské dětské muzeum, nejstarší dětské muzeum na světě, bylo založeno 16. 12. 1899 v New Yorku. Druhé nejstarší muzeum bylo otevřeno 1. 8. 1913 v Bostonu a třetí nejstarší muzeum vzniklo v roce 1917 v Detroitu (Jůva 2004).

Dětská muzea v Evropě začínají vznikat až v 70. letech 20. století. V muzeích vznikl požadavek, aby muzejní práce byla více orientována na návštěvníky. Dětská muzea vznikala hlavně proto, aby přiměřeným způsobem přiblížila dětem svět umění, vědy, techniky, společnosti a přírody. První dětská muzea v Evropě vznikla v Německu. První v Berlíně v roce 1970. V roce 1980 bylo v Evropě 18 muzeí, o 20 let později, v roce 2000 bylo muzeí již 165. Muzea v České republice začala vznikat v 19. století (Jůva 2004).

Nejstarší muzeum v České republice je Slezské muzeum v Opavě, které bylo založeno v roce 1814. Druhé nejstarší muzeum na našem území je Moravské zemské muzeum v Brně, které bylo otevřeno v roce 1817. Muzeum pro děti vzniklo v roce 1992 v Brně (Jůva 2004).

1.3 Muzeum a škola

Muzea žákům poskytují velké množství výchovně-vzdělávacích možností od hlubokých prožitků přes rozvoj umělecké a vědecké tvořivosti k tvořivosti technické. V muzeu pouze nezískáváme poznatky a informace, ale zažijeme zde silné emocionální prožitky. Návštěva muzea vytváří pro žáky nové situace, ve kterých žáci řeší nové úkoly a pracují odlišným stylem a v odlišném prostředí než ve škole (Jůva 1996).

Již od svého vzniku muzea spolupracují se školami. K základní náplni muzejně pedagogických aktivit patří spolupráce s primární školou. Muzea a především dětská muzea nabízejí školám rozšíření zajímavých vzdělávacích možností. Učitelé, kteří se svými žáky navštívili nějaký muzejní program a sledovali zaujetí žáků, se do muzea znovu rádi vrací.

„Současné škole a jejímu edukačnímu stylu se vytýká řada negativních rysů, např.:

- *Obsah učiva je málo flexibilní a týká se stále více témat vzdálených životu, která se zabývají „papírovým fiktivním světem“ a „trénováním zdánlivých problémů“*
- *Školní vzdělávání je zaměřeno zvláště na kognitivní stránku, a tím jsou diskriminovány procesy emocionální a konativní*
- *Vlastní vyučování se soustřeďuje především na osobnost učitele, popř. na výkony žáků a s nimi spojenou klasifikaci*
- *Škola je spíše nudná a zdouhavá, místo aby byla místem společného podnětného života (Jůva 2004, s. 142)*

Muzea mohou tato negativa spolupráci se školou snížit a přispívat k rozvoji klíčových kompetencí hlavně sociálních, komunikačních a informačních. Důležitá funkce muzeí v edukačním procesu je zvláště výrazná z hlediska rozvoje jedincovy hodnotové orientace. Učitelova osobnost je rozhodující ve spolupráci muzea a školy. Důležitá je jeho kulturní orientace a jeho zájmy, které přenáší na žáky a pomáhá jim rychleji se orientovat v dané oblasti. Každý učitel by se měl seznámit s kulturními zařízeními v regionu a měl by si vyžádat informace, co tato zařízení nabízejí.

„Realizaci návštěvy dětského muzea rozdělujeme na následující etapy:

1. *Příprava*
2. *Provedení*
3. *Zhodnocení*
 - a. *v dětském muzeu*
 - b. *ve školní výuce“ (Jůva 2004, s. 143)*

Příprava – příprava návštěvy dětského muzea vyžaduje respektování některých požadavků, především organizačních a obsahových. K obsahovým požadavkům patří didakticko-metodická příprava odpovídající vyučovací látky, příprava informací k tématu, vhodná motivace žáků. K organizačním požadavkům patří zejména navázání kontaktu s muzeem, aby se vyřešily následující otázky:

- *„otevírací doba*
- *cena vstupného*
- *ohlášení doby příhodu do muzea s udáním počtu návštěvníků, předpokládané doby strávené v muzeu*
- *základní uspořádání muzea*
- *obsahová a muzejně didaktická koncepce interaktivní výstavy*
- *možnost pomoci zaměstnanců dětského muzea*
- *prostorové zázemí“* (Jůva 2004, s. 144)

Provedení – *„délka návštěvy dětského muzea (pokud není determinována délkou programu) je závislá na věku žáků a na jejich individuálních fyzických a psychických předpokladech“* (Jůva 2004, s. 144). Abychom předešli reakcím z únavy, které se projevují jako kázeňské problémy, je vhodné zařadit přestávky. V nich žáci mohou mít volný pohyb, navštívit sociální zařízení nebo se občerstvit. *„Netradičně uspořádané prostředí učení v dětském muzeu mnohdy posiluje vyjadřovací schopnosti a přispívá tak k jazykové výchově“* (Jůva 2004, s. 144). Žáci, kteří jsou ve škole zdrženliví, se cítí více motivováni a vyjadřují se spontánněji než při vyučování. Pokud u žáků vyžadujeme koncentraci, musíme jim vytvořit vhodné podmínky pro jejich práci. Muzejní programy pro žáky jsou doplněny ukázkami výsledků dětské tvorby. Tvorba může zahrnovat výtvarné projevy, modely, zpracované nálezy apod. (Jůva 1996).

Zhodnocení – *„zhodnocení a ukončení návštěvy dětského muzea může částečně proběhnout (jsou-li k dispozici odpovídající prostory) již v samotné instituci“* (Jůva 2004, s. 145). Ve vyučování mohou žáci své prožitky popsat, připomenout otázky a pokusit se je objasnit.

Potřeby žáků mají podporovat vzdělávací zařízení, která mohou být užitečná pro celý proces učení. Při návštěvě muzeí žáci sbírají materiály a nápady, které podle nich budou potřebovat pro výuku ve škole. Muzea dávají příležitosti žákům k vlastnímu průzkumu – mohou si zapsat nebo nakreslit poznámky a vzít si je zpátky do školy. Žáci téměř vždy skončí s otázkami, které byly původně předané jako fakta, jako například kdy, proč a jak muzeum ví, co se stalo před mnoha lety (Moffat, Woollard 1999).

Spolupráce mezi muzeem a školou je přínosná pro obě instituce. Aby spolupráce byla úspěšná a smysluplná je potřeba budovat uspokojivý vztah. Škola přináší muzeu podněty pro muzejní edukaci, školní návštěvníci jsou významnou částí návštěvníků muzea.

Žáci, kteří chodí do muzea pravidelně se školou nebo s rodinou, se v budoucnu stanou návštěvníky muzea. Když dítě návštěva muzea se školou zaujme, vrací se do něj se svou rodinou nebo přáteli a tím rozšiřuje okruh návštěvníků

Učitelé jsou těmi, kteří rozhodují o návštěvě muzea a vychovávají tak nové návštěvníky muzea. Rodiny žáků se kulturním aktivitám jako jsou návštěvy divadel nebo muzeí nevěnují vždy dostatečně, a tak žáci navštíví tuto instituci poprvé až se školou. Proto by se muzeum mělo starat o komunikaci s učiteli a připravovat pro ně speciální akce (Šobáňová 2012).

Návštěva muzea neznamena jen zpestření výuky, ale poskytuje možnosti, jak škole pomoci při plnění jejich edukačních cílů. Edukační potenciál není plně využíván. Některá muzea dosud nezatraktivnila své expozice a nepřizpůsobila je pro žáky mladšího školního věku. Ale ani všichni učitelé nechtějí muzeum navštívit. Možná nechtějí změnit zaběhnutý způsob výuky. Někteří si myslí, že návštěva muzea není obohacením výuky a že nebude mít zamýšlený efekt. Přesto si většina učitelů myslí, že muzea pomohou škole s plněním edukačních cílů (Šobáňová 2012).

1.4 Projekty

1.4.1 Muzeum a škola

V roce 2006 připravilo Ministerstvo kultury projekt Muzeum a škola, který podporuje tvorbu výstav pro děti a zpřístupnění sbírek, které by mohli využívat učitelé i žáci. Jeho cílem je modernizovat expozice muzeí, připravit projekty se zaměřením na děti a mládež (Jůva 2004).

1.4.2 Brána muzea otevřená

Tento program je programem Nadace Open Society Fund. V letech 1997 – 2002 se zaměřoval na rozvíjení vzdělávací funkce muzea. Jeho cílem bylo nalézt model fungování ve dvou oblastech: *„rozvíjení vzdělávací funkce muzea a vytváření vztahu muzea a místního společenství a s tím související působení muzea v rámci občanské společnosti“* (Brabcová 2003, s. 14).

Základní předpoklad byl ten, že návštěvník muzea by neměl být jen anonymní osoba. Muzeum by mělo přistupovat k návštěvníkovi spíše jako ke klientovi.

Předpoklady pro realizaci programu:

1. První stupeň – naučit se vést projekt, který předpokládá spolupráci. Realizovat jej, získat zpětnou vazbu, úspěšně jej dokončit a vyhodnotit.
2. Druhý stupeň – strategicky plánovat, komunikovat, navazovat vztahy s veřejnou správou, spolupracovat s ostatními subjekty.
3. Třetí stupeň – zpracování komplexních projektů.
4. Čtvrtý stupeň – adaptovat principy do své organizace, samostatně vést projekty.

Program se soustředil na vytváření modelových příkladů projektů. Projekty byly vedeny manažerkou programu, konzultovány s odborníky a procházely oponenturou programu. Účastníci programu se naučili, jak získat finanční prostředky v grantových řízeních (Brabcová 2003).

2 Městské muzeum a galerie v Poličce

Nyní bych chtěla představit jedno konkrétní muzeum a to Městské muzeum a galerii v Poličce, se kterým jsem spolupracovala na přípravě exkurze v praktické části.

Městské muzeum a galerie je příspěvkovou organizací města Poličky. Jeho hlavní činností je vytváření a odborné zpracování a využívání muzejních a galerijních sbírek k výstavní činnosti. Cílem organizace je, také mimo jiné, zprostředkovat všem návštěvníkům aktivní poznávání a vzdělávání v muzejním prostředí.

Kurátoři zajišťují odbornou činnost muzea. Podle svého zaměření spravují jednotlivé sbírky. Také zde pracuje výstavař, který spolu s kurátory vytváří podobu výstav. Kulturně – výchovný pracovník připravuje programy pro veřejnost a školy. Vzdělávací programy vytváří muzejní pedagog spolu se zkušenými lektory (Nečasová 2014).

2.1 Polička

Nejdříve bych chtěla uvést pár informací k městu, kde se Muzeum nachází.

Zeměpisná poloha

Polička se nachází na začátku Žďárských vrchů. Její nadmořská výška je 555 metrů nad mořem. Na východ od Poličky leží město Svitavy. Zde se narodil známý Oskar Schindler. Na sever od Poličky se nachází město Litomyšl. To je známé tím, že se zde narodil světoznámý hudební skladatel Bedřich Smetana.

Geologicky leží na hranici mezi tabulí křídových usazenin a poličským krystalinikem, složeným z nejrůznějších druhů přeměněných usazenin a vyvřelin (Konečný, Růžička 2010).

Historie

V roce 1265 nechal Přemysl Otakar II. založit město, aby posílil svoji královskou moc ve východních Čechách. Město dostalo název Polička. Královským věnným městem (městem, jehož výnosy byly určeny pro ovdovělou královnu po čas jejího vdovství) se Polička stala v roce 1305.

Velký rozvoj pro město znamenala vláda Karla IV. Domy se přestavěly na kamenné a vystavěla se radnice ve středu náměstí. Také se začalo s výstavbou městského opevnění.

V roce 1547 Ferdinand I. zkonfiskoval Poličce veškerý nemovitý majetek, pozastavil všechna privilegia a udělil pokutu 1000 kop grošů, za účast v odboji českých měst proti králi Ferdinandovi I. Další pohromou byl ničivý požár, který vypálil velkou část města. Události třicetileté války a odchod nekatolíků město téměř vylidnili.

Zlatý věk pro Poličku nastává v 18. století, kdy Polička patřila mezi nejvýstavnější města. V této době byl vytvořen morový sloup na náměstí, jako dík, že se městu vyhnula morová nákaza. Také byla postavena barokní radnice na místě zbořené gotické. Slibně se vyvíjející město bylo však postiženo nejničivějším požárem (z 237 domů vnitřního města zůstaly nepoškozeny pouze čtyři). Požár zcela zničil barokní podobu města, domy se již opravovaly v klasicistním slohu. Velmi těžce byl poškozen i kostel sv. Jakuba. Musel být stržen a na jeho místě byl vystavěn kostel nový v novogotickém slohu.

Počátkem 20. století zaznamenala Polička stavební ruch. Byl zde otevřen c. k. učitelský ústav, sokolovna, školy T. G. Masaryka a divadlo Tylův dům. Dne 10. října 1938 došlo k neoprávněnému záboru části Poličky německou armádou. K uvolnění záboru došlo až po protestech 24. listopadu 1938.

Po roce 1945 se v Poličce vystavěla sídliště, která poškodila pohledy na město, ale umožnila nárůst počtu obyvatel.

Nyní se rozvíjí místní podniky a zvyšují se tak pracovní příležitosti. Polička je také centrem turistického ruchu (Konečný, Popelka 2009).

Název města

Území, na kterém byla Polička založena, se v písemných pramenech poprvé objevuje jako lokalita „*Napolickah*“ v listině z roku 1167. Výraz může mít základ v pověstech, že město dostalo název podle obdělanych políček, nebo že zde byl uštědřen políček (porážka) nepříteli. Pokud věnujeme pozornost realističtější teoriím, zůstávají nám dvě možná vysvětlení. Prvním z nich je, že město Polička vzniklo

z podstatného jména *polička*, který má význam „*rovinka*“. Druhou variantou je, že Polička má původ ve slovním základu „*pol-*“, který se vysvětluje jako „*dřeva ožehávaná sáláním ohně*“ a označovalo vypálená místa v lesích (Konečný 2008).

2.2 Městské muzeum a galerie v Poličce

Největší rozmach kulturního a společenského života začíná v druhé polovině 19. století. V této době byly založeny různé spolky např. Spolek divadelních ochotníků Tyl nebo Zpěvácký spolek Kolár. Také byly snahy založit městské muzeum. Učitelé zřídili Učitelský spolek Budeč a v roce 1868 se poprvé pokusili založit městské muzeum. To se však nezdařilo a k založení „Muzejního spolku Palacký v Poličce“ došlo až v roce 1881, přesněji 21. 3. 1881. Hlavní zásluhu na založení spolku měli Vincenc Podhajský (ředitel chlapecké školy) a Leopold Mazáč (poličský děkan) (Pavličková 2009).

Bylo velice podstatné, že již první rok své existence získal spolek mnoho sbírkových předmětů. Největším problémem bylo získat vhodné prostory pro uložení a vystavení sbírek. Muzejní spolek neměl vlastní budovy pro uložení sbírek, a proto byly sbírky uloženy v přízemním kabinetu chlapecké školy. V roce 1885 zastupitelstvo města propůjčilo spolku místnost v Panském domě. Po nějaké době místnost přestala být vhodná, protože byla vlhká a listiny a knihy trpěly. V roce 1894 pronajal spolek prostory v domě Václava Paclíka a poprvé byl označen názvem Městské muzeum (Vejrychová 2007).

Muzejní spolek neměl na začátku 19. století svoji budovu. Spolek se potýkal s vážnými finančními problémy, a proto jeho činnost byla ochromena. Během první světové války činnost ustala. Až v roce 1934 nastala pro muzeum nová etapa. Zvolil se nový muzejní výbor a ještě v témž roce se podařila uskutečnit umělecké výstavy a zpřístupnit sbírky (Nečasová 2014).

Situace v letech 1938 – 1945 velmi negativně ovlivnila práci a provoz v muzeu. Při okupaci města bylo muzeum úplně zavřeno. Sbírkový materiál nebyl odvážen a tak unikly poškození a ztrátám a již 28. 5. 1945 bylo muzeum opět otevřeno veřejnosti (Pavličková 2009).

U příležitosti 55. narozenin Bohuslava Martinů (v roce 1945) byla otevřena výstavní síň, která byla věnována jeho životu a dílu. V roce 1957 (u příležitosti 67. narozenin skladatele) byla otevřena expozice O životě a díle skladatelově. Tato expozice zahrnovala většinu dokumentů o B. Martinů, které muzeu věnovala rodina Martinů. K její další obměně došlo až v roce 1973, kdy byla přejmenována na Památník Bohuslava Martinů.

V 70. letech došlo v muzeu k havárii kleneb a činnost muzea byla omezena. Tento stav vyvrcholil v roce 1982, kdy byly zavřeny všechny expozice. Oprava budovy začala až za dvacet let. Exponáty byly uloženy do depozitářů a sbírky byly zpřístupněny pouze formou výpůjček nebo krátkodobých výstav.

Rekonstrukce byla zahájena v roce 2002 a trvala až do roku 2009. Stavební úpravy byly prováděny s finančním přispěním Pardubického kraje, města Poličky a Nadace Bohuslava Martinů. Na obnovu interiérů přispěla Evropská unie. V roce 2009 jsme si připomněli padesát let od úmrtí Bohuslava Martinů, a proto bylo otevřeno Centrum Bohuslava Martinů. Městské muzeum a galerie nezanikla, jedná se o oficiální název, pod nímž vystupuje při úředních jednáních. Ovšem k veřejnosti se prezentuje pod hlavičkou známého skladatele Bohuslava Martinů (Pavlíčková 2009).

2.3 Centrum Bohuslava Martinů

V dubnu roku 2009 proběhlo slavnostní otevření nového centra, v budově, kde dříve bývalo městské muzeum. Centrum Bohuslava Martinů bylo otevřeno v rámci oslav 50. výročí od úmrtí jednoho z nejslavnějších hudebních skladatelů 20. století. Expozice o životě a díle skladatele je umístěna v historické budově měšťanské školy. Ta je s životem Bohuslava Martinů úzce spojena. Tuto školu navštěvoval jako chlapec a po první světové válce zde vyučoval hru na housle (policka, online).

Stálé expozice jsou vytvořeny tak, aby návštěvníky vtáhli do časů našich předků. Můžeme se seznámit s poličskou historií v expozici Historie města Poličky a okolí. Obdivovat křehkost a barevnost skla v expozici Sklářství na Horácku. Podívat se, jak vypadala školní třída v expozici Třída Bohuslava Martinů a zjistit více informací o slavném rodákovi B. M. v expozici Barevný svět Bohuslava Martinů.

Návštěvníci se mohou podívat se na zajímavé dokumenty o Životě Bohuslava Martinů v Audiovizuálním sále (propagační materiál).

2.3.1 Historie města Poličky a okolí

Tato expozice seznamuje návštěvníky zajímavým a poutavým způsobem s historií královského věnného města Poličky a to od doby jejího založení králem Přemyslem Otakarem II. v roce 1265 až do současnosti. Expozice je rozdělena do dvou výstavních sálů.

V prvním sále je zachyceno nejstarší období poličských dějin, které začíná založením města (zde je vystavena zakládací listina města), pokračuje přes gotiku a zlatý věk baroka až do roku 1845, kdy Polička prošla velmi ničivým požárem (cbmpolicka, online). Pro děti nebo hravé návštěvníky jsou zde připraveny interaktivní koutky. V prvním koutku si mohou vyzkoušet postavit město. Je zde dřevěný model náměstí s obytnými domy, radnicí a gotickým opevněním. Návštěvníci dle své fantazie mohou město vystavět. V dalším interaktivním koutku si mohou vyzkoušet, jak se cítil voják ve zbroji. Mohou si obléci drátěnou košili, přilbu, kyrys a do rukou vzít meč. Pro návštěvnice jsou zde připraveny na vyzkoušení krásné šaty a pokrývky hlavy. Barokní doba je zde zastoupena zmenšenými sádrovými replikami soch svatých z Morového sloupu. Ten byl vybudován na poličském náměstí k počtě Panny Marie a jako poděkování za odvrácení morové nákazy v letech 1727 - 1731. Slabozrací nebo nevidomí návštěvníci si tyto repliky mohou osahat. Úkolem návštěvníků je přiřadit atributy k svatým (Nečasová 2014).

Do druhého sálu vstoupíme klasicistními vyřezávanými dveřmi. Zde se seznámíme s Poličkou jako s městem, které se rozvíjelo i přes ničující požár. Na konci 19. století existovalo ve městě mnoho kulturních a společenských spolků (např. Poličští ostrostřelci, Spolek dobrovolných hasičů, divadelní spolek Tyl, Muzejní spolek „Palacký“). Pro návštěvníky je zde připravena střelnice, kde si každý může vyzkoušet, zda trefí cíl. Hlavním motivem tohoto sálu je trh, který atraktivní formou představuje exponáty ze sbírek textilu a keramiky. Scéna z tržiště se odehrává na poličském náměstí ve 40. letech 19. století. Můžeme se zde seznámit s tím, jak vypadal poličský sváteční kroj a oblečení lidí, přicházejících na trh. Je zde připraven přehled

měr a vah v 2. polovině 19. století a návštěvníci si mohou vyzkoušet převod jednotek. Tyto sbírky je také možné prostudovat na dvou informačních panelech, které jsou zabudovány do reklamního sloupu. Je na nich možné najít bližší informace a prohlédnout si obrazovou dokumentaci (Pavličková 2009).

V rámci této expozice vznikl program pro školy: Výlet do středověku. Program lze zahrnout do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Tento program je zahájen u modelu města, poté následuje výstup na hradební ochoz gotického opevnění města. Poté se žáci přesunou do Centra Bohuslava Martinů do expozice Historie města Poličky, kde se seznámí s historií města Poličky (cbmpolicka, online).

2.3.2 Sklářství na Horácku

Muzejní spolek od svého vzniku (1881) získával do svých sbírek výrobky z okolních skláren, které zanikly. V roce 1934 byl do čela spolku zvolen ing. František Bukáček, který nainstaloval novou expozici věnovanou sklu z horáckých skláren. Expozice Sklářství na Horácku byla zpřístupněna v roce 1967, v roce 1975 byla obohacena o kolekci tavených skleněných plastik, které muzeu daroval Jan Černý (Křen 2009).

Polička se nachází v oblasti, která má stoletou tradici sklářské produkce. Leží na pomezí českomoravského Horácka vymezeného městy: Nové Město na Moravě, Litomyšl a Polička. Na tomto území dříve pracovalo přes 20 sklářských hutí. Poslední škrdlovická ukončila svoji činnost v roce 2008. V této expozici je k vidění produkce většiny horáckých skláren (Pavličková 2009).

Expozice je koncipována jako depozitář. Podél stěn jsou postaveny vysoké prosklené skříně, v nichž je uloženo téměř všechno sbírkové sklo. Jsou zde zastoupeny díla od Jana Černého, sklárny Škrdlovice a sklářství na Horácku. Dalších šest menších vitrín je postavených uprostřed sálu. Zde jsou zastoupeny nejcennější a nejvýznamnější kusy. Jsou to:

- ryté a malované sklo (2. polovina 18. století – 1. polovina 19. století)
- lazurované a ryté sklo (polovina 19. století)
- vrstvené a broušené sklo (2. polovina 19. století)

- opalínové sklo (60. – 80. léta 19. století)
- lisované sklo (40. – 80. léta 19. století)
- hutně tvarované a zdobené sklo (19. století a počátek 20. století)

Expozice je doplněna o ukázkou nářadí a surovin potřebných pro výrobu skla. Atmosféru také utváří rozměrná plastika Vladimíra Kopeckého, která je umístěna souběžně s okny. V sále je možnost pustit video ze sklářského provedení, které se odehrává pod vedením umělce ve sklárnách v Novém Boru. Na snímku je zachyceno, jak se sklo vyrábí, od přípravy skelné hmoty až po zdobení hotových výrobků (Pavličková 2009).

Jednotlivé vitríny v sále jsou očíslovány. V místnosti je k dispozici katalog, kde jsou popsány jednotlivé kusy skla. V přehledné tabulce je nejdříve foto, poté identifikační číslo, dále exponát, technika a rozměry, a sklárna s datací. Tímto způsobem se můžeme dozvědět informace o kterémkoliv kusu skla v sále.

„V dnešní době má muzeum ve sbírkách 760 ks starého horáckého skla, 180 ks škrdlovického skla a 105 skleněných plastik Jana Černého“ (Křen 2009, s. 5). Horácké sklo můžeme vidět i v jiných muzeích, např. v Pardubicích, Novém Městě na Moravě, Žďáru nad Sázavou, Litomyšli, Hlinsku a Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze (Křen 2009).

K této expozici byl vytvořen vzdělávací program: Křehká krása skla. Program je možné zahrnout do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas) nebo Umění a kultura (výtvarná výchova). Tento program názornou formou přiblíží žákům sbírku skla, které se na Horácku vyráběly. Poznají sklo jako materiál, který denně používáme, ale také jako křehký výrobek. Do rukou si mohou vzít nářadí a nástroje, které skláři používali a zkusí si navrhnout vlastní dekor skleněné nádoby. Také je připraven krátký dokument, kde je zachycen postup výroby skleněného poháru, takže žáci uvidí, jak se nářadí používá (cbmpolicka, online).

2.3.3 Třída Bohuslava Martinů

V budově Centra Bohuslava Martinů byla dříve chlapecká škola, do které se chodil učit i Bohuslav Martinů. Později se do školy vrátil a vyučoval zde hru na housle

a hudbu. Proto je jedna z expozic věnována školní třídě z konce 19. století, která je vybavená dobovým nábytkem, replikami školních lavic a didaktickými pomůckami. Atmosféru dřívějších časů doplňuje i stylová výmalba.

Tato třída nabízí mnoho využití jak pro širokou veřejnost, tak pro školy. Pro každodenní návštěvníky jsou připraveny interaktivní hry, které jsou umístěny na nástěnných tabulích. Jejich znalosti budou prověřeny pomocí kvízu, naučí se pojmenovat různé hudební nástroje a na mapě zkusí vyznačit, která města během svého života Bohuslav Martinů navštívil.

Hry je potřebné neustále obměňovat a doplňovat. Proto v současné době je připravena výstava, která seznamuje žáky s tím, jak se vyučovalo prvouce a fyzice. K vidění jsou různé pomůcky. Také si můžeme přečíst poznámky, které žáci za nevhodné chování dostávali. Součástí je i vypracování úloh z vyučovacích předmětů. Žáci, kteří se budou chovat neukázněně, budou klečat na hrachu, za to pilní obdrží Pochvalný lístek.

Školní skupiny mohou tuto třídu využít ke zpestření běžné výuky. Žáci se ocitnou v minulosti a vyzkouší si, jak se děti učily na konci 19. století. Učitelé mají třídu jen propůjčenou, obsah a struktura hodiny závisí pouze na nich. Nebo je tu druhá možnost realizovat zde vzdělávací program pod vedením muzejního lektora (Pavličková 2009).

2.3.4 Barevný svět Bohuslava Martinů

Tato moderní a interaktivně pojatá expozice se vztahuje k životu a tvorbě slavného poličského rodáka Bohuslava Martinů. Při zařizování expozice byly použity sbírkové fondy muzea, které se týkají života a díla Bohuslava Martinů. Prostřednictvím vizuálně atraktivního obrazového materiálu, osobních předmětů a dokumentů z majetku rodiny (některé jsou zpřístupněny úplně poprvé), se návštěvníci seznamují s osobností Martinů (Nečasová 2014).

Životní osudy Bohuslava Martinů jsou vloženy do čtyř po sobě jdoucích úseků, které se nacházejí po obvodu sálu a jsou barevně označeny. Na každém úseku je otázka, na kterou si může návštěvník zkusit odpovědět. Jako nápověda mu slouží popisek, kde se dozvídá nejdůležitější informace, týkající se té doby.

1. První úsek je nazván Z Poličky do Prahy a je znázorněn zelenou barvou.

Dále se člení na pět dílčích úseků:

- Na poličské věži – zde se seznámíme s tím, jak vypadali rodiče B. Martinů, uvidíme fotografii z rodné světničky a je zde vybavení světničky.
- Cesta k hudbě – zde je zajímavá fotografie tříletého Bohuslava Martinů. Jsou zde vzpomínky sestry B. M. Také je zde umístěn model poličského kostela, který vyrobil Ferdinand Martinů, otec Bohuslava M.
- Svět se začíná otvírat - zde jsou umístěny fotografie B. M. a jeho přátel, také si můžeme prohlédnout jeho kresbu, jak cvičí na housle.
- Učitelem hudby v Poličce – zde můžeme vidět záznam hudebního partu psaného B. M., dále fotografie
- V české filharmonii – zde si prohlédneme fotografie a obaly na gramofonové desky se skladatelovou hudbou.

2. Druhý úsek se jmenuje Paříž a avantgarda 1923 - 1940 a je znázorněn modrou barvou. Dělí se na pět dílčích úseků:

- Na stipendium do Paříže – zde jsou vystaveny pohlednice a dopisy, které psal rodině a přátelům do Poličky, dále jeho kresby, fotografie s přáteli a obrazy z jeho děl.
- Mezinárodní úspěch – zde se podíváme na partitury z děl B. M., obaly z gramofonových desek z díla B. M., fotografie a také jeho kresby
- Hlasy vlasti – zde jsou umístěny návrhy kostýmů k jeho operám, záznam partitury, kresby a také fotografie jak B. M. tak i jeho přátel
- Julietta a Mnichov – zde je přebal knihy, partitura, fotografie z her a s přáteli a divadelní hry

- Do emigrace – zde uvidíme časopis Československý boj, přebal gramofonových desek, záznam partitury a text polní mše
3. Třetí úsek se jmenuje Exil a Spojené státy a je označen růžovou barvou. Dělí se opět do pěti dílčích úseků:
- Nový začátek – zde jsou útržky z novin, osobní poznámky B. M. a fotografie s přáteli
 - Památník Lidicím – záznam partitury, jeho osobní fotografie a fotografie s přáteli, orchestrální skladba Památník Lidicím
 - Období symfonií – zde jsou umístěny obaly od CD s jeho symfoniemi a fotografie
 - Znovu učitelem – zde se podíváme na fotografie jeho žáků, na partitury, obálky gramofonových desek.
 - Mír – radost i bolest – zde je vystaven dopis A. Einsteina, ve kterém vyzývá K. Gottwalda, aby propustil Miladu Horákovou. Dále jsou zde k vidění fotografie, noviny, kde se psalo o B. M. a vzpomínky jeho sestry
4. Čtvrtý úsek je pojmenován Poslední léta života – 1953 – 1959 a je označen žlutou barvou. Dělí se na čtyři dílčí úseky:
- Cesta zpět – zde je umístěna bible z majetku rodiny Martinů, fotografie orchestru, který hrál operu B. M. Dále jsou zde partitury, obálky od gramofonových desek
 - Pohledy do minulosti – zde můžeme vidět fotografie, partitury, obaly z gramofonových desek
 - Zde jsem doma – zde jsou umístěny obálky knih, obálky z gramofonových desek, partitury, fotografie z představení
 - Loučení se se světem – zde jsou k vidění fotografie z představení, partitury, fotografie domu, kde B. M. přebýval a poslední fotografie B. M. z nemocnice krátce před smrtí

Uprostřed sálu stojí dřevěné pódium. Z jedné strany je umístěn originální klavír Bohuslava Martinů, z druhé strany stojí maketa klavíru z bílého plexiskla. Na jeho

otevřené křídlo se promítá krátký film ze života B. M. Film je poskládán z autentických záběrů. Ty jsou pořízeny ze dvou zdrojů. První část snímku zachycuje B. M. v Paříži, záběry jsou z dokumentárního filmu Jiřího Nekvasila *Návrat z exilu*. Druhá část snímku jsou amatérské záznamy Hanse Erismanna, které pořídil v roce 1957 v Římě, kde B. M. vyučoval.

Celá expozice je ozvučena hudbou Bohuslava Martinů. Při běžném provozu je spuštěn okruh, který rozezná pohyb návštěvníka. Jak prochází sálem, rozsvěcují se příslušné oddíly a spustí se hudby z daného období. Pro početnější skupiny návštěvníků je určen druhý okruh. Aby nedocházelo k ruchům, je spuštěna hudba, která zní po celou dobu návštěvy expozice.

K expozici byly vydány dva katalogy – *Kapesní* a *Malý průvodce životem a dílem Bohuslava Martinů*. Jsou k dispozici v české, anglické, německé a francouzské verzi. Autorem těchto katalogů je Jaroslav Mihule, odborník na martinůvské téma (Pavličková 2009).

Při procházení chodbou se návštěvníci mohou zastavit u symfonického orchestru. Na zdi je připevněno rozesazení symfonického orchestru. Můžeme si vybrat jednotlivé nástroje, zmáčknout u nich příslušné tlačítko a na zdi se rozsvítí, kde se dané nástroje nacházejí. Dále na chodbě uvidíme skladatelovy kořeny – zde jsou fotografie a nejdůležitější fakta o Bohuslavu Martinů.

K expozici vznikl doprovodný program. Podle náročnosti je rozdělen pro 1. stupeň ZŠ a pro 2. stupeň ZŠ. Program lze zahrnout do vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* (tematické okruhy *Místo, kde žijeme*, *Lidé kolem nás*, *Lidé a čas*) a vzdělávací oblasti *Umění a kultura* (výtvarná výchova). Tento program provede žáky celou expozicí a seznámí se s osobou Bohuslava Martinů (cbmpolicka, online).

Také je možné jít na celodenní výlet do Poličky s názvem *Po stopách Bohuslava Martinů*. Program lze zahrnout do vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* (tematické okruhy *Místo, kde žijeme*, *Lidé kolem nás*, *Lidé a čas*) a vzdělávací oblasti *Umění a kultura* (Hudební výchova). Tento program zahrnuje výstup do rodné světničky B. M. a návštěvu Centra Bohuslava Martinů (cbmpolicka, online).

2.3.5 Audiovizuální sál

Tento sál slouží ke zhlédnutí několika filmů ze života Bohuslava Martinů a poslechu jeho skladeb. Je zde dotyková obrazovka a návštěvníci si mohou libovolně navolit, kterou skladbu chtějí přehrát – v nabídce je asi sto nahraných skladeb. Nabídka je rozdělena do několika kategorií – hudba, sbírky, filmy, mluvené slovo a texty. Návštěvníci si mohou prohlížet fotografie nebo naskenované rukopisy a další materiály. V sále je také umístěn DVD přehrávač, vizualizér a klavír. Proto je tento sál vhodný také pro pořádání besed, konferencí i koncertů. Prostory sálu jsou vybaveny pohodlnými židlemi a kvalitní audio video technikou (Pavličková 2009).

2.3.6 Archiv a badatelna Bohuslava Martinů

Městské muzeum se již od poloviny 50. let 20. století věnuje shromažďování cenného pramenného materiálu o Bohuslavu Martinů. V rozsáhlém archivu najdeme rukopisné partitury, korespondenci, rodinné dokumenty, notové tisky, koncertní programy, fotografie, scénické a kostýmové návrhy. Tyto jedinečné sbírky jsou k dispozici jak odborníkům, tak i široké veřejnosti v nově vybudované badatelně. Je zde i možnost poslechu nahrávek děl Bohuslava Martinů (Pavličková 2009).

2.3.7 Program Muzeum a škola

Vztah mezi muzeem a školou se začal utvářet v roce 1998, kdy se poličské muzeum zapojilo do programu Muzeum a škola. Z programu vzešly interaktivní výstavy: Od doby kamenné do doby slovanských hradišť a Doba měst a hradů, husitské války, které přibližují žákům vybraná období nejstarších českých dějin a Doba zámků.

Návštěvu s žáky na prvním stupni lze uplatnit ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Pojetí výstav bylo vystavěno na principech objektového učení, prožitkové pedagogiky a vícesmyslového vnímání. Dětský návštěvník tak může vstřebávat informace ne pouze zrakem a sluchem, ale hlavně hmatem a svojí aktivní činností. Základem výstavy jsou repliky dobových předmětů, nástrojů a zbraní, na které si návštěvníci mohou sáhnout a vyzkoušet. Program je rozdělen na teoretickou a

aktivizující část. První úsek je veden formou a dialogu lektora s žáky. Zbývající čas je ponechán volné činnosti, kdy si žáci mohou vše osahat a vyzkoušet (Pavličková 2009).

Od doby kamenné do doby slovanských hradišť

Při programu, který byl zaměřen na pravěk, mohli žáci vzít do ruky kamennou, bronzovou a železnou sekeru a srp. Prohlédnout si bronzový meč, velkomoravský štít, pravěkou keramiku nebo oděv ženy z pravěku. Mohli si vyzkoušet repliku pravěkého vrtáku na sekery, tkaní na vertikálním stavu, drcení obilí i psaní hlaholským písmem. V muzejní zahradě byla zpřístupněna replika pravěké polozemnice a velký zájem zaznamenalo i archeologické naleziště, kde si z vyhrabaných střepů mohli žáci složit celý talíř.

Doba měst a hradů, husitské války

Tato výstava nás zavede do středověku. Žáci si mohou vyzkoušet kompletní dětské brnění nebo jenom prilby, drátěné košile, dámské gotické klobouky a dívčí i chlapecké šaty. Pro žáky jsou přichystány na vyzkoušení zbraně (cep, sudlice, meč). Historie je žákům přiblížena erbovními pověstmi.

Doba zámků

Tento program se přesunul do stálých expozic galerie v radnici. V zámecké obrazárně se žáci seznámí s vývojem šlechtické módy a se zámeckými slavnostmi. Pozornost je věnována i knihtisku. Žáci si mohou prohlédnout šlechtické a měšťanské oblečení a lidové kroje. Mohou si vyzkoušet nádobí z keramiky, porcelánu i cínu (Junek in Brabcová 2003).

2.4 Služby pro veřejnost

2.4.1 Rodná světnička Bohuslava Martinů ve věži kostela sv. Jakuba

Kostel sv. Jakuba byl nejspíše postaven krátce po založení města. Původní chrám byl přestavěn v lucemburském období a nahrazen větší stavbou pro více farníků. Nejspíše se tak stalo v 60. letech 14. století. Tento kostel v Poličce existoval až do velkého požáru v roce 1845.

Požár v noci z 10. na 11. července 1845, znamenal pro město obrovskou katastrofu. Zničil i kostel sv. Jakuba. Ten musel být následně zbourán a na jeho místě byl postaven kostel nový. Nový kostel je postaven v novogotickém slohu podle plánů inženýra Antonína Vacha.

Aby se velký požár neopakoval, zřídilo obecní zastupitelstvo místo pověžného. K jeho úkolům patřilo držet stráž proti ohni, natahovat věžní hodiny a zvonit klekání. V letech 1889 – 1902 byl městským pověžným určen obuvník Ferdinand Martinů. Spolu s ním bydlela ve věži jeho manželka Karolina, syn František, dcera Marie a pomocník Karel Stodola. 8. 12. 1890 se ve věži narodil syn Bohuslav.

Každodenní život ve věži nebyl určitě tak romantický, jak se dnes může na první pohled jevit. Byt sestával ze dvou místností – kuchyňky a obytného pokoje. Pitnou vodu Martinů obstarávali z kašny na náměstí, užitkovou chytali ze střechy kostela.

Nápad zřídít ve věži kostela sv. Jakuba v Poličce rodnou světničku Bohuslava Martinů vzešel v 50. letech z návrhu národního výboru v Poličce. Tento úkol byl svěřen Františku Popelkovi, členovi muzejního spolku. Světnička dostala podobu podle vzpomínek skladatelových sourozenců Františka a Marie. Nábytek do světničky darovala rodina Martinů. Slavnostní otevření rodné světničky proběhlo 10. srpna 1947. Od té doby je vyhledávaným turistickým lákadlem pro návštěvníky zahraniční i tuzemské. Pokud se chcete dostat až do věže kostela, musíte vystoupat po 192 schodech. Poté budete odměněni zajímavou prohlídkou světničky, ale z věžního ochozu se pokocháte i výhledem na město a jeho okolí (Borský, Junek, Muchová 2005).

2.4.2 Městské hradby

Gotické opevnění města Poličky patří k nejlépe dochovaným městským fortifikacím v České republice.

Budování poličského opevnění lze rozdělit do tří hlavních úseků:

1. Provizorní opevnění z doby založení města. Většina královských měst začala budovat své kamenné opevnění ihned po založení města. Polička ale neměla dostat financí, proto nejdříve postavila hradby provizorní. Do města se vstupovalo čtyřmi branami.
2. Kamenné opevnění z doby lucemburské – z poloviny 14. století. Opevnění se skládalo z hlavní hradby zesílené věžemi, z parkánu, parkánové zdi, vodního příkopu a valu. Hradní hradba se dochovala a poskytuje nám cenné informace.
3. Pozdně gotické zesílení opevnění - z doby pohusitské. V této době proběhla velká přestavba.

Zájem o hradby jako o památku začíná v polovině 19. století. Na boření bran reagovali např. Josef Václav Justin Michl ve svých dějinách města. Pozornost hradbám také věnoval Emanuel Bořivoj Kašparides.

V polovině 20. let jsou počátky památkové obnovy hradeb. Národní výbor projednal materiály a nepovoloval přístavby k hradbám uvnitř města. V 50. letech prošly hradby konzervací. V 70. a 80. letech proběhla rekonstrukce hradeb. Zdivo se dostavělo tak, že věže dosáhly původní výšky, byly dozděny hradební kurtiny. Hradební ochoz měl návštěvníkům zpřístupňovat hradby. V současné době jsou hradby a věže zabezpečované konzervační metodou. Nalezené detaily se ponechaly a podrobně dokumentovaly.

Ochozy a věže jsou zpřístupněny pro veřejnost s průvodcem. Prohlídka zahrnuje odborný výklad u modelu města v barokní radnici. Poté se návštěvníci přesunou na hradební ochoz. Hlavní hradba se dochovala v celém okruhu i s 19 věžemi (Junek 2010).

2.5 Městská galerie

Gotická radnice byla zbořena při barokní novostavbě, a tak ji známe pouze z nejstaršího vyobrazení města (1711 – 1727). Původní budova radnice byla z kamene, měla jedno patro, věž v severozápadním průčelí a štítové průčelí s vchodem na východě.

Barokní přestavba radnice probíhala v letech 1739 – 1744. Projekt navrhoval nejspíše František Maxmilián Kaňka. V roce 2008 byla společně s morovým sloupem zařazena mezi Národní kulturní památky.

Dne 25. 6. 1994 byly otevřeny stálé expozice galerie. V prvním patře jsou dvě expozice starého umění (Staré umění na Poličsku, Obrazová galerie rodu Hohenemsů). Ve druhém patře najdeme dvě expozice moderního umění (Moderní umění na Poličsku, Bohuslav Martinů ve výtvarném umění) (Junek 2004).

2.5.1 Staré umění

Tato expozice mapuje vývoj umění na Poličsku od gotiky do 19. století. Najdeme ji v prvním patře radnice. Expozici začínáme v gotickém a renesančním období. Gotika je zde zastoupena kamenným reliéfem hlavy Krista z kostela sv. Jakuba a sochou sv. Kateřiny. Dřevořezby z Melantrichovy bible pocházejí z renesance.

Nejvíce památek však spadá do 18. století. Barokní památky jsou zastoupeny plastikami od Jiřího a Františka Pacákových, porcelánovými plastikami z Nyphenburku od poličského rodáka Dominika Aulíčka a mědirytinami morového sloupu od Michaela Rentze.

Tvorbu 19. století představují měšťanské portréty. Přelom 19. a 20. století je zastoupena sochařskou tvorbou poličského rodáka Vojtěcha Eduarda Šaffa.

V rámci této prohlídkové trasy se návštěvníci podívají i do barokní radniční kaple sv. Františka Xaverského, ve které je dochována unikátní výzdoba z roku 1751. Dále je zachován oltářní obraz i nástropní freska. Po stranách oltáře jsou umístěny sochy od Řehoře Thényho a ve výklencích visí obrazy svatých. Ještě se zde nachází gotická kaple, která je ve věži (Pavličková 2009).

2.5.2 Obrazová galerie rodu Hohenemsů

Zakladatelem rodové obrazárny považujeme Jakuba Hannibala z Hohenemsu. Obraz „*Zahradní hostina Hohenemsů*“ obsahuje 54 osob a je nejrozsáhlejším renesančním skupinovým portrétem mimo italské území. Hohenemsové se usadili v Čechách tak, že vyměnili své sídlo Vaduz s Liechtensteiny za Bystré. V roce 1868

rod vymírá a majetek připadá císaři Františku Josefu I. V 50. letech 20. stol. byla část zámecké galerie převedena do muzea a restaurována.

Ve svírce najdeme portréty, krajinné výjevy, alegorická i náboženská díla. Nejstarším obrazem této obrazárny je *Madona* (1530) od holandského mistra Jana Gossaerta (Pavličková 2009).

2.5.3 Moderní umění

Modernímu umění jsou věnovány dvě expozice v druhém patře radnice. První nese název Bohuslav Martinů ve výtvarném umění. Je tvořena ohlasy výtvarníků na dílo hudebního skladatele. Zastoupení zde mají např. Karel Svoboda a Eva Vlasáková. Druhá expozice s názvem Moderní umění na Poličsku se zaměřuje na autory, kteří se v Poličce nebo jejím okolí narodili nebo zde žil.

V prvním sále uvidíme tradiční krajinomalbu. Zde jsou vystavena díla Vladimíra a Jiřího Šindlera, malby Jana Honsy, Josefa Václava Síly, Josefa Jambora, Františka Bukáčka a Josefa Kadlece. Druhý sál je věnován abstraktnímu umění. Zde jsou vystaveny malby Zbyška Siona, akvarely Ludmily Jandové, grafiky Bořivoje Borovského. V posledním sálu se nachází figurace v dílech Zbyška Siona a Martina Pawery. Moderní trendy ve výtvarném umění jsou zastoupeny díly Veroniky Bromové a Martina Janíčka (Pavličková 2009).

2.5.4 Kulturní akce

Poličské muzeum je organizátorem mnoha kulturních akcí pro širokou veřejnost. Velmi oblíbené je večerní a noční putování Poličkou s názvem Čas pro neobyčejné zážitky. Do této akce jsou zapojeny kulturní, školské i církevní organizace v Poličce. Návštěvníci mohou zažít jedinečnou atmosféru. Velmi navštěvovanou památkou je rodná světnička Bohuslava Martinů. Zde nás provede jeho otec Ferdinand a malý Bohuslav zahraje na housle.

Další akcí je Poličské kulturní léto. Na této akci muzeum spolupracuje s Městskou knihovnou Polička. Během prázdnin se na zahradě Centra Bohuslava Martinů konají koncerty, představení pro děti, tvořivé dílny a promítání letního kina (Nečasová 2014).

Další muzejní akcí jsou Cesty za uměním. Pravidelné zájezdy za kulturními památkami.

3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

„Do vzdělávání v České republice byl na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zaveden systém více úrovní tvorby vzdělávacích programů.

Na státní úrovni jsou zpracovávány rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP) pro jednotlivé obory vzdělání. Tyto programové dokumenty konkretizují obecné cíle vzdělávání, specifikují klíčové kompetence důležité pro rozvoj osobnosti žáků, vymezují věcné oblasti vzdělávání a jejich obsahy, charakterizují očekávané výsledky vzdělávání a stanovují rámce a pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů, včetně učebních plánů.

Na základě rámcových vzdělávacích programů a pravidel v nich stanovených si jednotlivé školy vytvářejí své realizační programové dokumenty – školní vzdělávací programy (nuv, online).

3.1 Systém kurikulárních dokumentů

„V souladu s principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní“ (RVP ZV 2013, s. 5).

Státní úroveň představuje Národní program vzdělávání, který vymezuje počáteční vzdělávání jako celek, a rámcové vzdělávací programy (RVP), které vymezují závazné rámce edukace pro jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání.

Školní úroveň tvoří školní vzdělávací programy (ŠVP) podle kterých se vzdělává na jednotlivých školách. Tyto ŠVP si vypracovává každá škola samostatně, podle zásad RVP (RVP 2013)

RVP vycházejí z nové potřeby vzdělávání, kde je kladen důraz na klíčové kompetence a využití získaných dovedností a vědomostí v praktickém životě. Pro RVP je důležitá koncepce celoživotního učení. Také formulují očekávanou úroveň vzdělání pro všechny absolventy etap vzdělávání. RVP podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání. (RVP 2013)

3.2 Pojetí a cíle základního vzdělávání

Základní vzdělávání vychází z předškolního vzdělávání a z výchovy v rodině. Je jediným obdobím vzdělávání, které musí studovat všichni žáci ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních (RVP 2013).

3.2.1 Pojetí základního vzdělávání

„Základní vzdělání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami). Vzdělávání svým činnostním a praktickým charakterem a uplatněním odpovídajících metod motivuje žáky k dalšímu učení, vede je k učební aktivitě a k poznání, že je možné hledat, objevovat, tvořit a nalézat vhodnou cestu k řešení problémů“ (RVP 2013, s. 8).

Základní vzdělávání vyžaduje podnětné a tvůrčí prostředí, které podněcuje nejschopnější žáky, povzbuzuje méně nadané, podporuje žáky nejslabší. *„Hodnocení výkonů a pracovních výsledků žáků musí být postaveno na plnění konkrétních a splnitelných úkolů, na posuzování individuálních změn žáka a pozitivně laděných hodnotících soudech. Žákům musí být dána možnost zažívat úspěch, nebát se chyby a pracovat s ní“ (RVP 2013, s. 18).*

3.2.2 Cíle základního vzdělávání

„Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného na

zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů:

- Umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- Podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- Vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- Rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- Přípravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- Vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i přírodě
- Učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný
- Vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
- Pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci“ (RVP 2013, s. 8 - 9)

3.3 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“ (RVP 2013, s. 10). Osvojení si klíčových dovedností na úrovni, která je pro žáky dosažitelná, je smyslem a cílem vzdělávání. Klíčové kompetence nejsou izolované, ale prolínají se.

„V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány:

- *kompetence k učení*
- *kompetence k řešení problémů*
- *kompetence komunikativní*
- *kompetence sociální a personální*
- *kompetence občanské*
- *kompetence pracovní“ (RVP 2013, s. 10)*

3.4 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání se v RVP ZV dělí do devíti vzdělávacích oblastí. „*Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:*

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)“ (RVP 2013, s. 14)*

„*Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné. Vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě. RVP ZV stanovuje očekávané výstupy na konci 3. ročníku (1. období) jako orientační (nezávazné) a na konci 5. ročníku (2. ročníku) jako závazné“ (RVP 2013, s. 14).*

3.4.1 Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je určena pouze pro vzdělávání na 1. stupni základní školy. Tato oblast definuje vzdělávací obsah, který se týká člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí. Umožňuje pohled do historie i současnosti a spěje k dovednostem pro praktický život. Svým integrovaným obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni základních škol (RVP 2013).

Aby vzdělávání bylo úspěšné, je podmínkou vlastní prožitek žáků, který vychází z konkrétních nebo modelových situací. K tomu podstatně přispívá i příklad učitelů. Propojení vzdělávací oblasti s reálným životem a s praktickou zkušeností žáků se stává obrovskou pomocí ve zvládnutí životních situací i role žáka (RVP 2013).

Tato vzdělávací oblast je členěna do pěti tematických okruhů:

1. Místo, kde žijeme – za pomoci poznání nejbližšího okolí, vztahů a souvislostí v něm se žáci učí chápat fungování života v rodině, ve škole a ve společnosti. Důležité je praktické poznávání regionálních skutečností. Prováděné úkoly a činnosti by měly utvářet u žáků kladný vztah k místu, kde žijí a dále rozvíjet národní cítění a vztah k naší zemi.
2. Lidé kolem nás – žáci si osvojují základy slušného chování a jednání mezi lidmi. Poznávají základní práva a povinnosti, seznamují se s finančním světem. Seznamují se s problémy, které souvisí se soužitím lidí a poznávají i globální problémy. Tento okruh směřuje k získání poznatků budoucího občana demokratického státu.
3. Lidé a čas – žáci se učí jak a proč se měří čas, jak se utváří historie věcí a dějů. Poznávají, jak se věci vyvíjejí a jak se v čase mění. V tomto okruhu se začíná událostmi v rodině, obci a regionu a přechází se k nejvýznamnějším okamžikům v historii naší země. Tematický okruh má vyvolat u žáků zájem o minulost, kulturní bohatství regionu i celé země. K tomu je potřeba, aby žáci samostatně vyhledávali a získávali informace z dostupných zdrojů, ale hlavně od příslušníků své rodiny nebo od lidí v nejbližším okolí. Dále je důležité, aby měli možnost společně navštěvovat památky, muzea,

knihovnu. Zde se nachází očekávaný výstup, který se nejvíce váže k mojí diplomové práci: „žák využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti;“ (RVP 2013, s. 39).

4. Rozmanitost přírody – poznávají naši planetu Zemi jako planetu sluneční soustavy. Uvědomují si, že na Zemi jsou hlavní děje v souladu a rovnováze a člověk může jednoduše tuto rovnováhu narušit a těžce obnovovat. Při praktickém pozorování okolní krajiny žáci hledají důkazy o proměnách přírody, učí se vyhodnotit a využít svá pozorování a záznamy. Sledují, jaký vliv má lidská společnost na přírodu, snaží se najít možnosti, jak přispět k ochraně přírody a ke zlepšení životního prostředí.

5. Člověk a jeho zdraví – na základě poznávání člověka jako živé bytosti poznávají sebe. Žáci se učí, jak se člověk vyvíjí od narození do dospělosti a co je pro člověka vhodné a nevhodné z hlediska hygieny, výživy apod. Získávají informace o zdraví, nemoci, jak poskytnout první pomoc. Ví, jak se zachovat v životních situacích, včetně mimořádných událostí. Uvědomují si, že každý člověk je odpovědný za svoje zdraví a bezpečnost i zdraví ostatních lidí. Žáci poznají, že zdraví je velmi důležitá hodnota v životě lidí (RVP 2013).

3.5 Průřezová témata

„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot“ (RVP 2013, s. 104).

Všechna průřezová témata obsahují Charakteristiku průřezového tématu. Také je zde vyjádřen přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka. Obsah průřezových témat je rozpracován do tematických okruhů.

„V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

- *Osobnostní a sociální výchova*

- *Výchova demokratického občana*
- *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*
- *Multikulturní výchova*
- *Environmentální výchova*
- *Mediální výchova“* (RVP 2013, s. 104).

3.6 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je dokument, který si každá škola musí sestavit. „*ŠVP vychází z konkrétních vzdělávacích záměrů školy, zohledňuje potřeby a možnosti žáků, reálné podmínky a možnosti školy i oprávněné požadavky zákonných zástupců žáků. Má na zřeteli postavení školy v regionu i sociální prostředí, ve kterém bude vzdělávání probíhat*“ (RVP 2013, s. 132). Za správné vypracování ŠVP odpovídá ředitel školy. Ten koordinuje práci na tvorbě ŠVP nebo funkcí koordinátora někoho pověří. Na tvorbě jednotlivých částí ŠVP se podílí všichni učitelé a jsou odpovědní za realizaci ŠVP v podmínkách školy (RVP 2013).

„*ŠVP je součástí povinné dokumentace školy, musí být zpřístupněn veřejnosti, aby se každý zájemce měl možnost seznámit s obsahem programu, aby do něj mohl každý nahlížet a pořizovat si z něj opisy a výpisy, popřípadě požádat o kopii*“ (RVP 2013, s. 132). Naplnění ŠVP hodnotí a zkoumá Česká školní inspekce.

3.7 Dovednost

Protože vyučování nemá poskytovat jen osvojené vědomosti, ale má vytvářet i soustavu dovedností, je zde třeba osvětlit také pojem dovednost.

„*Pod pojmem dovednosti chápeme učením získané dispozice (pohotovost) ke správnému, přesnému, rychlému a úspornému vykonávání určitých činností*“ (Čáp in Skalková 1999, s. 150). Ve vyučovacím procesu si žáci vytváří různé druhy dovedností (intelektové, senzomotorické, pracovní, komunikativní, sociální). K vytvoření dovednosti je potřeba cvičení. To ovšem není jen mechanické opakování procesů nebo bezmyšlenkovitý dril. Při cvičení se jedná o uvědomovanou činnost. Učitel kontroluje a opravuje žáka, ale i žák hodnotí své výkony a hodnotí, jak směřuje

ke splnění cíle. Proto je zde nutná motivace, volní úsilí i aktivní osobní poměr k učení (Skalková 1999).

Intelektuální dovednosti – jsou spojeny s kognitivní stránkou osobnosti a vytvářejí se na základě zobecněných myšlenkových postupů. Je to dovednost řešit konkrétní problém, pracovat s informacemi, chápat je a využívat při učení. Zajišťují efektivitu učení, umožňují orientovat se v neznámém prostředí a situacích.

Komunikační dovednosti – *„jsou výsledkem mezilidské komunikace, která probíhá jako verbální i nonverbální dorozumívání lidí“* (Kolář 2012, s. 35). Patří sem dovednost spolupracovat s druhými, kooperace ve společných činnostech, poskytovat pomoc a podporu. V současné době jsou ve středu zájmů zvládnuté operace, které jsou zprostředkované elektronickými komunikačními prostředky např. e-mail (Kolář 2012).

Praktické dovednosti – jsou spojeny s plánováním a organizováním vlastní práce, s jejím analyzováním a hodnocením. Tyto dovednosti umožní, aby je žáci používali i v měnících se podmínkách různých činností.

Senzomotorické dovednosti – osvojení těchto dovedností vytváří předpoklad pro vykonávání činností, které jsou náročné na vnímání, pohyby a vzájemné spojení vjemů a pohybů. Výsledkem je zručnost a obratnost (Skalková 1999).

Sociální dovednosti – mohou se rozvíjet v sociálním styku s ostatními lidmi, v rodinném, osobním, studijním životě, vznikají kontaktem v malých i velkých skupinách. Je to dovednost navázat kontakt a udržet jej, dorozumívat se s lidmi, vyslechnout druhé, umět přiměřeně vyjádřit své city i postoje, orientovat se v myšlení a pocitech druhých lidí, orientovat se v konfliktních situacích a umět hledat varianty řešení (Kolář 2012).

Badatelská dovednost – žáci za pomoci učitele ověřují vlastní nebo společně vytvořenou domněnku, zaznamenávají zjištění a hodnotí průběh i výsledky bádání.

Charakteristika badatelské dovednosti:

Predikčnost – *„Rozvíjené a získané poznatky i dovednosti v rámci badatelských aktivit by měly být výsledkem ověření žákova předpokladu“* (Jarníková 2010, s. 13). Tento předpoklad mohou žáci formulovat jako hypotézu nebo stačí, když vysloví otázku, kterou buď potvrdí, nebo vyvrátí (Jarníková 2010).

Objevnost – „*Žák nepostupuje přímo od znalostí k aplikaci, ale od pozorování v přirozených podmínkách přes různé myšlenkové pochody k samostatnému vyvozování závěrů a jejich potvrzování*“ (Jarníková 2010, s. 14).

Konkrétnost – myšlení žáka na 1. stupni ZŠ je konkrétní a obrazné. Proto je vhodné u žáků mladšího školního věku zapojit co nejvíce smyslů při ověřování, potvrzování, vyvracení nebo dokazování.

Ucelenost – důležitá součást badatelských aktivit. Důležité je začít od jednoduchých závěrů a postupovat ke složitějším.

Samostatnost – učitel je pouze průvodcem, pokud možno do práce žáků nezasahuje. Je průvodcem, zadává úkoly, vede žáka k odhalení chyb a jejich nápravě. Badatelské aktivity jsou dobrou příležitostí k tomu, aby se žáci naučili spolupracovat (Jarníková 2010).

Badatelské aktivity jsou velmi přínosné pro samotné žáky, protože se tím učí řešit problémové situace nejen ve škole, ale také mimo ni. Proto se v praktické části této práce budeme věnovat rozvíjení badatelské dovednosti pomocí aktivit a her.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 Kvalitativní výzkum

„Hlavním rysem kvalitativního výzkumu je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis“ (Gavora 2001, s. 142). Pozorovatel by měl zaznamenat skoro všechno, co se v daném prostředí odehraje. Může zhotovovat např. audiofonní nebo obrazové materiály, které potom analyzuje. Při pozorování nebo poté si vytvoří zápisy nebo poznámky z pozorování (Gavora 2001).

„Hlavní znaky: Je založen na fenomenologické filozofii; zdrojem dat jsou přirozená prostředí (např. škol. třída); důraz je kladen na výklad zkoumaných jevů očima samotných aktérů; produktem je detailní popis často jednotlivých případů; metody jsou přejímány hlavně z etnografie a sociologie, zejm. zúčastněné pozorování, etnografický rozhovor, případová studie, výzkum životního příběhu“ (Průcha, Walterová, Mareš 2001, s. 111-112).

Definice kvalitativního výzkumu

Definice podle použité metody sběru. *„Zjednodušeně řečeno, nástrojem kvantitativního výzkumu je dotazník, zatímco kvalitativní výzkumníci používají rozhovor“* (Payne, Paynová in Švaříček, Šedřová 2007, s. 13). Toto pojetí je ovšem velmi zjednodušené, protože rozhovor můžeme použít v obou případech.

Definice podle metody usuzování. Zde vycházíme z toho, že kvalitativní metodologie je založená na indukci, kvantitativní metodologii můžeme nazvat deduktivní, logiko-deduktivní nebo hypoteticko-deduktivní.

Definice podle typů dat. Nejvíce se používají tyto tři typy dat: data z rozhovorů, data z pozorování a data z dokumentů. Zde pracujeme se slovy a textem. Mohli bychom dojít k myšlence, že hlavním rysem kvalitativního výzkumu je malý počet

respondentů. Toto není správný názor, protože nepostihuje hlavní rysy kvalitativního přístupu (Švaříček, Šed'ová 2007).

Definice podle způsobu analýzy dat. „Pomocí kvalitativního přístupu můžeme získat nejenom jiná data (terénní poznámky, dlouhé výpovědi respondentů), ale že tato data musíme analyzovat a interpretovat jinými postupy, než využívá kvantitativní přístup, a díky tomu získáme zcela jiné typy závěrů“ (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 15).

Definice kvalitativního přístupu, která zohledňuje všechny důležité rysy. „Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu“ (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 17).

Fáze

„V zásadě lze říci, že v procesu kvalitativního výzkumu musí být přítomny následující fáze:

- *Stanovení cílů výzkumu* – na začátku si musíme ujasnit, jaké jsou cíle výzkumu. Můžeme rozlišit tři typy cílů:
 - *Intelektuální* – jakým způsobem projekt přispěje k rozšíření odborného poznání
 - *Praktický* – zda budou moci být výsledky nějakým praktickým způsobem využity
 - *Personální* – jak práce na projektu obohatí výzkumníka samotného
- *Vytvoření konceptuálního rámce* – systém konceptů, předpokladů a teorií. Spadá sem formulování výzkumného problému, definování klíčových konceptů a nastínění teoretického kontextu
- *Definování výzkumných otázek* – výzkumné otázky tvoří dvě základní funkce: „pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést“

- *Rozhodnutí o metodách – tři klíčové body: rozhodnutí o vzorku, výběr metod sběru dat, zajištění vstupu do terénu*
- *Zajištění kontroly kvality výzkumu*
- *Sběr dat a jejich organizace*
- *Analýza a interpretace dat*
- *Formulování závěrů do výzkumné zprávy“ (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 54-72)*

4.1 Pozorování

Základním typem pozorování je zúčastněné pozorování. Definujeme ho jako: „*dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces“ (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 142).* Pozorovatel zastává dvě funkce – je účastníkem interakcí (od ostatních lidí se odlišuje mírou účasti na aktivitách) a je pozorovatelem (badatelem).

Typy pozorování:

- Zúčastněné (sledujeme jevy přímo v prostředí, kde se odehrávají) a nezúčastněné pozorování (pozorujeme interakce, ale jedinci nás nevidí).
- Přímé (badatel se účastní zkoumaného jevu) a nepřímé pozorování (sledujeme záznam činnosti)
- Strukturované (hledáme odpověď na předem vymezené jevy) a nestrukturované (chceme získat zhuštěný popis jednání)
- Otevřené (pozorovatel vystupuje otevřeně jako výzkumník) a skryté (výzkumník svoji totožnost utajuje) (Švaříček, Šed'ová 2007)

Zúčastněné pozorování má své výhody. Jednou z nich je, že deskriptivně zachycuje co se právě děje a jak vypadá situace. Popis by měl být stručný, přesný detailní, ale neměl by zachycovat banální informace. Další výhodou je, že toto pozorování umožňuje pochopit celý kontext.

Při pozorování je důležité uvědomit si, že existuje hodně věcí, které se nedějí a které nemůže pozorovat. Výzkumník by měl sledovat co se děje, ale i co se neděje (Švaříček, Šed'ová 2007).

4.2 Hlubkový rozhovor

Můžeme ho definovat jako: „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek*“ (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 159). Existují dva hlavní typy: polostrukturovaný rozhovor (již připravené témata a otázky) a nestrukturovaný rozhovor (připravená jedna otázka a dále se ptáme podle informací poskytnutých účastníkem).

Je velmi důležité, aby se badatel na rozhovor dobře připravil. Měl by mít teoretickou znalost prostředí. A dále by si měl vytvořit schéma základních témat a ke každému tématu si nachystat několik otázek. (Švaříček, Šed'ová 2007)

Rozlišujeme několik typů otázek:

- Úvodní otázky – měly by navodit bezprostřední vyprávění účastníka. Měly by být jednoduché a projevit empatii s účastníkem.
- Hlavní otázky – dotazovaný by měl vyprávět o hlavních tématech výzkumu. Výzkumník již má vytvořené hlavní otázky. Měly by mít deskriptivní podobu, jinak dotazovaný může odpovídat spekulativně. Tazatel se musí vyvarovat sugestivní podobě otázek.
- Navazující otázky – důležité pro získání hloubky a detailu.
- Nepřímé otázky – podoba projektivních otázek
- Dynamické otázky – udržují interakci mezi badatelem a účastníkem během rozhovoru
- Ukončovací otázky – ukončení rozhovoru by nemělo probíhat ve spěchu a nemělo by se ukončit pouze jednou větou (Švaříček, Šed'ová 2007)

Účastníci výzkumu jsou často žáci prvního nebo druhého stupně ZŠ. Zkoumat žáky touto metodou je velmi náročné. Žáci si citlivě uvědomují mocenské vztahy učitel-žák. Proto je snazší provádět rozhovor s žáky ve skupině, kde nepanuje mocenská převaha.

5 Realizace

Výzkumný cíl

Hlavním cílem diplomové práce je rozvinout dovednosti, především badatelskou dovednost u žáků na 1. stupni ZŠ. Je to příležitost ke zpestření výuky o nové postupy, které žáky baví, zajímají je a motivují.

Dílčí cíle jsou: zmapovat povědomí žáků o jejich rodině a tom, zda ví, jak se v minulých letech žilo. Určit historickou budovu na fotografii, porovnat ji se současnou a určit změny, ke kterým došlo. Pomocí her a aktivit rozvinout všímavost a badatelské aktivity.

Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořili žáci ze čtvrtého a později z pátého ročníku ze školy Základní škola a mateřská škola Široký Důl. Tato škola je málotřídní a výzkumu se účastnili 4 žáci (dva chlapci a dvě dívky) v rozmezí 11 – 12 let.

Organizace

Praktickou část jsme začali realizovat na konci června (23. 6. 2014) rozhovorem s žáky 4. třídy málotřídní školy v Širokém Dole. Rozhovoru se zúčastnili všichni žáci, ale rozhovor byl individuální. Cílem rozhovoru bylo zjistit, jaké povědomí mají žáci o minulosti jejich rodiny, a zda se mohou místa (konkrétně nedaleké město Polička) v průběhu času měnit.

Rozhovor probíhal s každým žákem individuálně, paní ředitelka k rozhovoru vyhradila ředitelnu, kde byl klid a dobré podmínky pro realizaci. Celý rozhovor jsme se souhlasem žáků nahrávali na mobilní telefon, abychom poté mohli data interpretovat. Seznámili jsme žáky s tím, proč rozhovor děláme a ujistili je, že poskytnuté informace nebudou zveřejněny jinde než v diplomové práci.

Další etapou bylo bádání se žáky nad starými fotografiemi. Ty jsou uloženy v Centru Bohuslava Martinů v Poličce a byly zapůjčeny v digitální podobě. Žákům jsme je předložili na notebooku a k porovnání jim ukázali fotografie soudobé.

Poslední etapou byla exkurze do Poličky. Se souhlasem rodičů jsme v pátek odjeli na exkurzi. V Poličce čekala paní z muzea a provedla nás po památkách Poličky.

5.1 Rozhovory

Na úvod jsme se představili a vysvětlili, proč děláme rozhovor a zeptali se, zda si můžeme rozhovor nahrávat.

Cílem rozhovorů bylo zmapovat povědomí žáků o jejich rodině, o tom, zda ví, jak se žilo v minulých letech, jak se změnila budovy ve městě Polička.

Výhodou bylo, že jsme ze stejné vesnice a proto se s některými žáky známe. Poté jsme kladli úvodní otázky. Byl pátek a připravovali se na pondělní Olympiádu (různé sportovní soutěže. Každá třída se převlékne za jeden kontinent a za ten soutěží). Toho jsme využili a ptali se, jak se připravují, jestli se těší, za koho budou závodit apod. Poté jsme přešli k hlavním otázkám. Zde je vypisujeme:

1. Víš, jak se babička a děda jmenují? Znáš i příjmení? A kde žijí?
2. Jezdíš s nimi někdy do Poličky? Kam? A proč?
3. Povídali jste si někdy s nimi, jaké to bylo, když byli mladí? Co tě na vyprávění nejvíc zaujalo?
4. Myslíš si, že Polička vypadala stejně jako dneska?
5. Jestli ne, co myslíš, že se změnilo?

5.1.1 Marcela

1. Takže babička ze Širocka se jmenuje Anna Lorencová a dědeček František Lorenc. Ale toho si moc nepamatuju, protože už dávno umřel. A druhá babička je Adamovská Anna a děda Josef.
2. Jo, do Poličky jezdíme. Nakupovat do Penny. Jezdíme i s babičkou – ta nás bere třeba na město koupí nám zmrzku. Nebo se jdeme podívat do hračkárství a tam mně taky někdy něco koupí, třeba nějakýho plyšáka.
3. Moc ne. My si s babičkou moc nepovídáme.
4. Změnilo se něco.
5. Už tam nejsou kolem Poličky hradby. Obchody se změnily – jsou modernější a je jich víc.

Shrnutí: Marcela byla velmi přátelská a neměla problém se rozprávět. Má přehled o tom, jak se jmenují její prarodiče a to z obou stran. Do Poličky jezdí někdy s babičkou, většinou nakupovat. O tom, zda se v Poličce něco změnilo, má povědomí.

5.1.2 Simona

1. Jedna babička se jmenuje Helena Peterková a druhá Jindra Táborská. A děda se jmenuje Oldřich, ale víc nevím.
2. Ano, nakupovat. Jezdíme do Penny nebo do Tesca. Nebo na náměstí, tam jsou menší obchody, třeba pekárna a tak.
3. Ne, nepovídáme si.
4. Ne, určitě se něco změnilo.
5. Náměstí, to se teď opravovalo. Obchody, dřív nebyly ty velké jako Penny.

Shrnutí: Simona byla také velmi přátelská a ochotná si se mnou povídat. Povědomí o svých prarodičích má částečné, neví, jak se jmenuje její babička z matčiny strany. Ovšem také to mohlo být způsobeno tím, že byla nervózní a nemohla si vzpomenout. Uvědomuje si, jak se Polička změnila.

5.1.3 Tomáš

1. Babička je Jaruška Rompotlová a děda je Jirka Rompotl. Druhá babička teďka nevím a druhý děda je Jára Svatoš.
2. Jo, někdy nakupovat do Penny nebo na náměstí do různých obchodů nebo někdy k doktorce a to je asi všechno.
3. Ne, nepovídáme si.
4. Ne.
5. Dřív tam byl vodní příkop. Dřív tam byly starý obchody a teď jsou modernější.

Shrnutí: Tomáš byl na začátku rozhovoru trochu bázlivý, ale v průběhu se rozprávěl. Povědomí o prarodičích má částečné, nemohl si vzpomenout na jméno z otcovy strany. To mohlo být způsobeno jeho nervozitou. Vyjmenoval nějaké změny, které se v Poličce odehrály.

5.1.4 Martin

1. Babička je Anna a děda se jmenuje Josef, na druhý si nevzpomenu.
2. Jo, třeba navštívit mamku do práce, nebo nakupovat do supermarketu. Někdy se jdeme podívat na náměstí, něco koupíme v malejch obchodech. A někdy nám babička koupí zmrzku.
3. Ne.
4. Asi ne.
5. Obchody, teď jsou větší a je jich víc. Náměstí, když jsme tam byli, tak se opravovalo, dávaly se nějaký kostky.

Shrnutí: Martin byl velmi stydlivý, otázky potřeboval několikrát zopakovat. Přehled o prarodičích má částečný, nemohl si vzpomenout, jak se jmenuje babička z matčiny strany a babička z otcovy strany. Mohlo to být způsobeno značnou nervozitou. Má povědomí o tom, co se v Poličce změnilo.

Celkové shrnutí: dívky byly sdílnější, ale odbíhaly od tématu a snažily se vyprávět různé zážitky. Chlapci mluvili méně a odpovídali většinou v jednoduchých větách, ale jejich informace byly výstižnější a přesnější.

Všichni žáci dokázali říci, jak se jmenují alespoň dva jejich prarodiče. Pouze jedna žákyně (Marcela) dokázala vyjmenovat prarodiče jak z matčiny, tak z otcovy strany. Každý z žáků jezdí do Poličky, nejčastěji nakupovat.

Na rozhovorech jsou zajímavé odpovědi na otázku č. 3: Povídali jste si někdy s nimi, jaké to bylo, když byli mladí? Co tě na vyprávění nejvíc zaujalo? Nikdo si s prarodiči o tomto tématu nepovídal a je to škoda, protože tak se žáci mohou dozvědět mnoho zajímavých informací a svědectví přímo od pamětníků.

Na otázku co se v Poličce změnilo, všichni žáci dokázali nějakým způsobem odpovědět. Nejčastěji odpovídali, že se změnilo obchody, nejspíš proto, že tam jezdí velmi často. Také uváděli náměstí, protože to se rekonstruovalo nedávno, takže žáci viděli modernizaci na vlastní oči.

5.2 Porovnávání fotografií

Další etapou praktické části bylo bádání a porovnávání historických fotografií s novodobými. Tato aktivita probíhala se žáky pátého ročníku, protože realizace této části diplomové práce probíhala ve školním roce 2014/2015.

Spolupracovali jsme s muzeem Centrum Bohuslava Martinů, které zapůjčilo historické fotografie v digitální podobě. V pátek 3. 10. 2014 jsme požádali paní ředitelku a ta uvolnila žáky z výuky, abychom mohli tuto aktivitu zrealizovat. Pracovali jsme s notebookem, na něm byly uloženy historické a soudobé fotografie.

Cílem této aktivity bylo, aby žáci zkusili poznat historickou budovu na fotografii a určit, jak se budova změnila v současné době.

Tentokrát pracovali všichni žáci dohromady. Také to bylo znát na stylu práce. Chlapci se již tak nestyděli a nebáli se použít i rozvětvenou větu. Zato dívky se věnovaly tématu a zbytečně neodbíhaly.

Na notebooku jsme se podívali na jednu historickou fotografii a žáci měli za úkol zkusit poznat místo v současnosti. Poté jsme ukázali soudobou fotografii a zkoušeli určovat, co se změnilo, jak se v té době žilo.

5.2.1 ZŠ Masarykova

Výzkumník: Podívejte se na tuto fotografii a popřemýšlejte, jak se jmenuje budova, kterou vidíte

Marcela: To je škola nějaká. To je ta, Masarykova, Červená škola.

Simona: To je ta u toho rybníku.

Výzkumník: A teď vám ukážu, jak vypadá budova v současnosti. Co myslíte, že se na škole změnilo? Proč jste ji nemohli hned poznat?

Martin: Za školou bylo pole a dnes jsou tam postavené domy. Jsou tam nová okna.

Výzkumník: Chtěli byste chodit do té staré školy?

Tomáš, Marcela: Ne.

Výzkumník: A proč ne?

Tomáš: Musel bych do cizího města.

Marcela: Ta škola se mi nelíbí, vypadá moc velká, muselo tam chodit hodně dětí.

Výzkumník: Co si myslíte, že děti nosily na sobě?

Marcela: Holky nosily víc sukně nebo nosily ten kroj.

Výzkumník: Myslíte si, že měly ve třídě interaktivní tabuli nebo počítač?

Všichni: Ne

Výzkumník: Jak si myslíte, že vypadala třída?

Simona: Měly tabuli na křídě.

Martin: Musely topit v každý třídě v kamnech.

Tomáš: Neměly počítač a musely se učit hodně zpaměti.

Marcela: Já jsem slyšela, že mohly dostat rákoskou.

Výzkumník: A kde myslíte, že děti bydlely?

Tomáš: Buď v Poličce, nebo jinde a museli dojíždět.

Simona: Tat'ka říkal, že musel každé den dojíždět z Litomyšle do Poličky na kole.

Výzkumník: Myslíte, že rodiče jezdili autem?

Marcela: Ne, jezdili autobusem nebo chodili pěšky.

Martin: Babička bydlela tady a musela do Poličky do školy pěšky.

Marcela: Anebo do kostela museli chodit pěšky.

Výzkumník: Dokážete si představit, že byste museli chodit všude pěšky?

Všichni: Ne

Tomáš: Mně by se vůbec nechtělo, hlavně v zimě.

Simona: Taky to muselo trvat dlouho než se někam došlo.

Shrnutí: Když jsme žákům ukázali historickou fotografii, chvíli jim trvalo, než objekt poznali. Ale jakmile si uvědomili, co mají dělat, soustředili se a rychle přišli na to, jak se budova jmenuje a kde stojí. Tím jsme byli překvapeni, protože jsme předpokládali, že žáci budou mít veliký problém budovu poznat nebo že ji nepoznají vůbec. Dále nás překvapilo, jak se žáci rozpovídali o dodatečných otázkách. Žáci byli velmi všímaví a na budovách našli mnoho změn.

5.2.2 Gymnázium

Výzkumník: A teď vám ukážu další fotografii. Podívejte se na ni a zkuste poznat, o kterou budovu jde.

Marcela: To je v Poličce. To je gympl, ne?

Tomáš: Jo, to je vedle tý Masarykovy.

Výzkumník: Teď se podíváme na současnou fotografii školy.

Simona: Ty jo, ta je úplně jiná.

Výzkumník: Prohlédněte si budovu a zkuste popsat, co se změnilo.

Marcela: Teď je tam ještě další budova jako za ní.

Martin: Dneska je opravená, má novou fasádu a jiný barvy.

Tomáš: Dneska vede před gymplem rušná silnice a tady na fotce vypadá ještě úzká a jezdilo málo aut.

Martin: A taky tam jsou dneska semaforey.

Marcela: A těsně u té silnice jsou stromy a ty tam dneska nejsou.

Výzkumník: Myslíte si, že se dříve jezdilo auty?

Martin: Ne, vůbec. Aut bylo málo.

Simona: Měli je jenom hodně bohatí.

Marcela: Lidi museli chodit pěšky nebo se taky jezdilo na kolech nebo motorkách.

Výzkumník: Dobře, a zkuste se ještě podívat na tu budovu, uvidíte ještě nějaké změny?

Tomáš: Na té staré fotce je nějaký plot, a dneska tam je jenom kousek zábradlí.

Marcela: A teď jsou za gymplem další domy postavený a na té fotce předtím je jenom pole a louky.

Simona: Taky tam jsou dneska větší stromy.

Výzkumník: Víte, k čemu budova sloužila před tím?

Martin: Nějaká škola?

Simona: Mateřská škola?

Tomáš: Učili se tam nějaký děti?

Výzkumník: Byl to učitelský ústav, kde se vzdělávali budoucí učitelé.

Shrnutí: Nyní žáci již věděli, co mají dělat a co je čeká a proto tuto historickou fotografii poznali velmi rychle. Dokázali určit většinu změn, které se na budově a blízkém okolí staly. Jediný problém byl s tím, že nevěděli, k čemu budova sloužila dříve, ale to byla těžká otázka.

5.2.3 Radnice

Výzkumník: Teď vám ukážu další fotografii, tu určitě všichni poznáte.

Martin: Náměstí.

Tomáš: Náměstí v Poličce.

Simona: Náměstí a radnice.

Marcela: To je v Poličce na náměstí.

Výzkumník: Teď vám ukážu, jak vypadá náměstí s radnicí v současné době. Zkuste si všimnout, co se změnilo.

Marcela: Jsou tam jiný schody na radnici.

Tomáš: Trochu jiný okna.

Simona: Určitě opravovali fasádu.

Martin: Dneska je trochu jinak ten balkon, u toho okna nejsou ty ornamenty.

Tomáš: A taky na zdi není ten jeden ornament.

Marcela: Na střeše dřív nebyly okna, a teď tam jsou.

Simona: A ta věž je celá jiná, byl to takový kvádr a teď je trochu taková kulatá.

Tomáš: A dřív na věži nebyly hodiny a teď tam jsou.

Marcela: Teďka někdy se taky opravovalo náměstí – dávali tam nové kostky.

Martin: A taky tam vysázeli nové stromy, a jsou tam i nové lavičky.

Simona: A je tam nová ta fontána.

Marcela: Teď se opravuje ten sloup, morový sloup.

Martin: My jsme tam byli na náměstí a viděli jsme, jak sundávají sochu z toho sloupu.

Výzkumník: Výborně, a ještě vám ukážu jednu fotografii. Zkuste popsat, co na ní vidíte?

Tomáš: To je tank a je na náměstí.

Výzkumník: Víte, proč tam je?

Martin: Protože se tam bojovalo ve druhý světový válce.

Tomáš: Oni nás přijeli osvobodit.

Shrnutí: Tato fotografie byla nejjednodušší, protože žáci toto místo znají asi nejvíce jednak proto, že se zde často pohybují (jak vyplynulo i z rozhovoru viz výše) a jednak proto, že náměstí se nedávno rekonstruovalo. Na poslední fotografii jsme jim ukázali tank na náměstí a chtěli jsme zjistit, zda ví nějaké informace o druhé světové válce. Výsledkem bylo, že malé povědomí mají jen chlapeci (vyprávěl jim o tom dědeček), dívky neměly žádné povědomí.

5.3 Exkurze do Poličky

Poslední etapou praktické části byla exkurze do Poličky, kde jsme s žáky navštívili místa, o kterých jsme se bavili při porovnávání fotografií. Při exkurzi jsme si zahráli hry na rozvoj všímavosti a rozvoj slovní zásoby. Exkurze se konala v pátek 10. října se svolením rodičů žáků a s pomocí lektorky z muzea Centra Bohuslava Martinů. Muzeum zajistilo paní lektorku, která byla průvodcem po historických místech Poličky.

Cílem aktivit bylo rozvinout všímavost a badatelské aktivity u žáků.

5.3.1 Hry

Na čísla – hráči si vyberou jednu číslici od 1 do 9. Hráč získá bod za každé číslo, které cestou potkáme, a končí jeho číslicí. Započítávaná čísla mohou být upřesněna – SPZ aut, popisná čísla domů - nebo jakákoliv zahlédnutá čísla. Dopředu určíme časový limit hry nebo úsek trasy, po který budeme hrát (Ge, Vaňková 1999).

Na všímavost – během exkurze si nenápadně poznamenáme řadu zajímavostí, které jsme viděli (např. počet schodů před radnicí, letopočet, barvu budovy, ...). Na konci exkurze každý zkusí odpovědět na otázky. (Ge, Vaňková 1999)

Botanický expert – každý žák má v určitém časovém limitu poznat a zapsat v označené oblasti co nejvíce rostlin. (Možnost obměny – učitel označí čísla jednotlivé rostliny, které má expert určit. Každý si pak podle seznamu ověří, kolik jich určil správně (Ge, Vaňková 1999).

Slovní zásobička – učitel řekne nějaké pro žáky neznámé slovo. Každý poté napíše jeho předpokládané vysvětlení, odpovídající asociacím, které v něm slovo vyvolává. Učitel napíše správnou definici, ale tak, aby se jeho kartička nedala hned poznat. Všechny nápady se čtou a zapisují na tabuli. Každý žák pak poté označí definici, kterou považuje za správnou. Poté vyhodnotíme, pro který význam slova se rozhodlo nejvíce žáků a zda poznali správný význam (Portmanová 2004).

Hry s abecedou – každý žák si vezme tužku a papír. Pro každou hru je vymezen určitý čas. Úkoly mohou být různé, např.: Utvoř co nejdelší větu, ve které se žádné písmeno nevyskytuje dvakrát. Utvoř větu, ve které jsou písmena tvého jména

začátečními písmeny slov. Utvoř větu, jejíž slova obsahují pouze jednu samohlásku...(Portmanová 2004).

Čajová konvička – čajová konvička je výraz pro slovo, které má přinejmenším dva významy. Pravidla: dva žáci se dohodnou na nějakém slově (např. myš – to je zvíře a zároveň součást počítače). Každý žák zastupuje vždy jeden z těchto významů. Zbytek skupiny musí „čajovou konvičku“ uhádnout pomocí šikovně kladených otázek (Portmanová 2004).

Vidím něco, co vy nevidíte – jeden žák si myslí nějaký pojem nebo předmět a popíše ho z určitého hlediska. Při tom si dává pozor, aby nenapověděl příliš mnoho, nebo se snaží ostatní trochu zmást. Ostatní se snaží pomocí otázek poznat, o co jde (Portmanová 2004).

5.3.2 Vyhledání spoje

Při porovnávání fotografií jsme se s žáky domluvili na exkurzi do Poličky. Jejich prvním úkolem bylo najít spoj do Poličky tak, abychom nejpozději v 8:30 mohli být na náměstí v Poličce. Také měli zjistit, na jaké zastávce bychom měli vystoupit, abychom měli nejkratší cestu na náměstí. A poté najít spoj zpátky domů.

S žáky jsme se sešli v pátek 10. října v 7:45 u školy. Chtěli jsme vědět, jak dopadlo jejich bádání a v kolik hodin nám odjíždí autobus do Poličky a kde máme vystoupit. Všichni jednotně tvrdili, že to bylo lehké a že autobus odjíždí v 8:07 a nejlepší by bylo vystoupit na zastávce Polička, u divadla. Na otázku: Jak jste zjistili, v kolik hodin autobus odjíždí? Všichni odpověděli, že využili internet a tam našli příslušný spoj. Také říkali, že jsou zvyklí jezdit tímto spojením se školou, když jezdí na exkurzi nebo výlet. Na otázku v kolik hodin nám odjíždí autobus z Poličky, odpovídali, že buď v 10:00, nebo 11:40, ale se školou jezdí vždy v 11:40. Také jsme se ptali, zda někdo má doma papírové jízdní řády a jestli si myslí, že by v nich dokázali hledat a najít spoj. Žáci odpověděli, že doma je nemají, ale že je můžeme najít na zastávkách, že tam jsou vyvěšené, ale nikdy v nich nezkoušeli hledat.

Cílem této aktivity bylo rozvíjet samostatnost a schopnost vyhledávat informace. Tato aktivita také rozvíjela klíčové kompetence:

k učení – vyhledává a třídí informace. Samostatně pozoruje a experimentuje. Poznává smysl a cíl učení.

K řešení problémů – vyhledává informace vhodné k řešení problému. Samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení.

Komunikativní – formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně. Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje.

Sociální a personální – přispívá k diskusi v malé skupině

Občanské – respektuje přesvědčení druhých lidí. Rozhoduje se zodpovědně podle dané situace

Zhodnocení: tato aktivita byla jednoduchá, ale byla velmi motivační, protože žáci se těšili, jak si mohou naplánovat svoji cestu.

5.3.3 Chůze podle plánu

V Poličce vystoupíme na zastávce Polička, u divadla. Žákům rozdáme plánek města Poličky. Jejich úkolem bude zorientovat se na mapě a dojít podle plánu na náměstí. Všichni žáci budou spolupracovat dohromady, domluví se a poté dojdeme na náměstí. Hned na zastávce také začneme realizovat hru Na čísla (viz podkapitola 6.3.1), která skončí na náměstí. Tam hru vyhodnotíme.

Cílem této aktivity byl rozvoj samostatnosti, orientace v mapě a spolupráce ve skupině. Tato aktivita také rozvíjela klíčové kompetence:

K učení – vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie. Samostatně pozoruje a experimentuje.

K řešení problémů – samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení. Kriticky myslí a činí uvážlivá rozhodnutí.

Komunikativní – naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuze.

Sociální a personální – účinně spolupracuje ve skupině. Přispívá k diskusi v malé skupině.

Občanské – rozhoduje se zodpovědně podle dané situace.

Pracovní – dodržuje vymezená pravidla

Zhodnocení: žákům na začátku dělalo problém zorientovat se v plánku. Museli se podívat, jak se jmenuje ulice ve které stojíme, jak se jmenují ostatní ulice a poté byli schopní určit, kudy se dostaneme na náměstí. Žáci byli schopni rozdělit si práci. Jeden se šel podívat do přilehlé ulice, jak se jmenuje, druhý zjišťoval název ulice, ve které jsme se nacházeli, další hledali v mapě. Poté jsme již bez problémů došli na náměstí. Hra Na čísla měla u žáků velký ohlas. Snažili se pozorovat okolí a najít co nejvíce čísel.

5.3.4 Pozorování budov

RADNICE

S žáky si jako motivaci přečteme pověst Obětavé měšťanky:

Jednou v neděli léta Páně 1558 přišly k paní Polyxeně, vdově, sousedce na rynku, dvě paní na návštěvu. Přišla paní purkmistrová Eliška a paní konšelová Magdalena, obě paní vážené a zámožné. Paní Polyxena, bílá stařenka, milá a skromná, uvítala je jako staré, dobré známé.

Když se paní při stole usadily, povzdychla si paní purkmistrová:

„Zdali jste slyšela, paní sousečko, poslední novinu, která nás všechny hluboce zarmoutila?“

„Nic jsem neslyšela,“ odvětila stará paní. „Nechodím moc mezi lidi a neptám se na nic.“

Paní purkmistrová pokračovala: „Nuže, tedy poslyšte! Jak je vám známo, naše město, jako téměř všechna královská města, která se účastnila odboje proti králi Ferdinandovi I., bylo zbaveno všech práv, výhod a statků, krátce všeho panství i moci a bylo mu uloženo zaplatit ve 14 dnech pokutu 500 kop grošů.

Potom nás král sice přijal na milost a prominul nám všechna provinění, kterých jsme se proti němu dopustili, ale dědičné vesnice s lukami, lesy rybníky a vůbec se vším, co městu odňal, prodal nám teprve teď – za 750 kop grošů českých. Na zaplacení tak velké sumy nelze ani pomyslet, městská pokladna je úplně prázdná a domácí pokladnice stejně tak ... Je s námi zle, opravdu zle. Město nemá peníze, krutý král neustoupí, uvidíte, že pozbudeme všechno ... Bůh nám pomoz!“

„Co jsme zdědili, musíme svým potomkům také zachovat,“ pravila vážně a pevně paní Polyxena.

Obě paní podívaly se na ní vyjeveně.

Stará paní zpozorovala jejich údiv a pokračovala dál: „Když není možno jinak, tak seženeme výkupné my měšťanky. Co máme, dáme. Nestačí-li to, prodáme cennější roucha, šperky, peřiny, prostě všechno, bez čeho se můžeme obejít.“

Po těch slovech vstala, otevřela železem kovanou truhlici, která stála pod okny a s úsměvem pravila:

„Zde je 500 kop grošů českých, které jsem zdědila a tvrdou prací rukou svých přechovala. Ty daruji městu na zaplacení králem žádané sumy 750 kop grošů českých. Cennější roucha a šperky vám odevzdám na požádání.“

„Vy jste skvělá, paní sousedko! Celé město bude vám za ten vzácný dar neskonale vděčné! Naše děti a vnuci vás za to budou velebit,“ děkovaly paní se slzami v očích srdečné dárkyni, která tak vřele milovala své rodné město.

„Vykonal jsem jenom svou povinnost,“ odvětila nadšeně paní Polyxena. „Úsměv a spokojenost mých spoluobčanů je mi dražší, - než všechno moje bohatství.“

Potom se paní dohodly, že neodkladně půjdou dům od domu a budou sbírat peníze i dary. Snad jim susedky budou chtít pomoci.

Bílá střenka propustila obě paní s úsměvem. To byla nejkrásnější chvíle jejího života (Cupal 2010 s. 14 – 17).

Pověst se žáky rozebereme. V dnešní době se města a rodiny potýkají se zadlužeností. Najde se někdo takový, kdo by byl ochotný věnovat peníze ze svého? Žáci mohou na toto téma povídat.

Žáci se rozejdou a podívají se kolem radnice. Na papír zapíší odpovědi na otázky: Co všechno na stavbě vidí? Co si myslí, že znázorňuje odlišný druh dlažby před radnicí? Odhadnou, k čemu může sloužit zvonek zavěšený na radnici. Poté přečteme žákům informace o radnici. Půjdou se podívat ještě jednou a pokusí se najít hlavu jelena a mohou spočítat, kolik uvidí bust a masek. Poté žáci zkusí určit, jak se budova změnila. Žákům předložíme historické fotografie a zkusí porovnat a najít změny. Zde bude vhodné zrealizovat hru Na všímavost (viz kapitola 6.3.1).

Informace o radnici – původní radnice gotická byla zbořena a přestavěna na barokní. Její základy, objevené při rekonstrukci náměstí v roce 2010, byly vyznačeny odlišným druhem dlažby. Na všech čtyřech stranách jsou nízké trojúhelníkové štíty, na nichž byly původně městské znaky (dnes zachován pouze znak nad východním průčelím). Nad okny přízemí a druhého patra jsou štukové mušle. Nad okny prvního patra jsou pod zvlněnými nadokenními římsami umístěny busty a masky (celkem 61). Je zde i jediná zvířecí maska – hlava jelena – pod ní do roku 1785 stával pranýř; nad pranýřem umístěný zvonek oznamoval uzavírací hodinu hospod, požární poplach i uvedení provinilce na pranýř (Konečný, Růžička 2010).

Cílem této aktivity bylo rozvinout všímavost u žáků a posílit hrdost na to, že mohou žít v blízkosti tohoto města. Dozvědět se zajímavé informace o radnici. Tato aktivita také rozvíjela klíčové kompetence:

K učení – samostatně pozoruje a experimentuje

K řešení problémů – samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení. Kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí.

Komunikativní – formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně. Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje.

Občanské – rozhoduje se zodpovědně podle dané situace. Respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví.

Pracovní – dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky.

Zhodnocení: když se žáci poprvé rozešli a měli určit, co na stavbě vidí, popisovali jen běžné věci, jako okna, balkon, věž, květiny. Na otázku, co znázorňuje odlišný druh dlažby odpovídali, že je to jen estetické, nebo že už jim došli stejné kostky. Jaký význam má zvonek na radnici - žáci vymysleli řadu možností jeho využití. Po přečtení informací o stavbě se žáci šli podívat ještě jednou. Uvědomili si, kam zasahovala původní radnice, najít znak bylo pro ně lehké. Najít hlavu jelena bylo už obtížnější, nechali jsme žáky nějakou dobu pátrat, poté jsme jim dali malou nápovědu, že mají hledat na západní straně. Zde se vyskytl problém, že nevěděli, kde je západ. Proto jsme jim poradili, že východ je u vchodu do radnice. Poté již dokázali západ určit a najít také hlavu jelena. Při předložení historických fotografií žáci rychle

našli změny, protože jsme to již měli natrénované z minulé hodiny. Žákům jsme vysvětlili pravidla hry Na všímavost. Nechali jsme jim chvíli času, aby se porozhlédli po náměstí, a poté jsme se jich ptali na zajímavé otázky.

MASARYKOVA ŠKOLA

Poté dojdeme z náměstí k Masarykově škole. Cestou projdeme přes naučný park, a proto je vhodné si zde zahrát hru Botanický expert (viz podkapitola 6.5.1). Určíme oblast v parku a necháme žákům dostatečný čas na vypracování. Poté zhodnotíme, komu se podařilo určit alespoň pět rostlin.

Když dojdeme k Masarykově škole, necháme žáky, aby se porozhlédli kolem budovy. Poté jim předložíme historické fotografie a žáci zkusí určit, co se na stavbě změnilo. Zeptáme se, jak se škola jmenuje a zda ví, kdo to byl Masaryk. Poté jim řekneme, aby našli sochu T. G. Masaryka. Ví, jak se škole ještě jinak říká? Proč se jí tak říká?

Protože škola je na kopci a je od ní vidět mnoho budov a objektů, zrealizujeme zde hru: Vidím něco, co vy nevidíte (viz podkapitola 6.5.1). Žáci se postupně vystřídají a každý popíše jeden objekt, který si vybere a ostatní zkusí uhádnout, který objekt si vybral.

Cílem této aktivity bylo rozvinout všímavost a zprostředkovat informace o prvním Československém prezidentovi. Tyto aktivity také rozvíjely klíčové kompetence:

K učení – operuje s běžně užívanými termíny. Samostatně pozoruje a experimentuje.

K řešení problémů – samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení. Kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit.

Komunikativní – formuluje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně. Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje.

Občanské – rozhoduje se zodpovědně podle dané situace.

Pracovní – dodržuje vymezená pravidla.

Zhodnocení: hra v naučném parku žáky velmi bavila. Neměli problém určit alespoň rod známých rostlin, stromů a keřů. Druhové jméno u některých rostlin dělalo problém, ale důležité bylo, že věděli alespoň jméno rodové. Poté jsme došli ke škole. Žáci se porozhlédli kolem budovy a bez problémů určili změny, ke kterým zde došlo. Když jsme se ptali, jak se budova jmenuje, rychle odpovídali, že Masarykova škola, že ji znají, protože kolem ní jezdí na nákup a někteří rodiče do této školy chodili. Na otázku kdo to byl Masaryk, moc informací nevěděli. Říkali, že to byl nějaký politik, kluci si vzpomněli, že možná prezident. Proto jsme jim vysvětlili, že T. G. Masaryk byl první Československý prezident a protože škola byla postavena v roce 1928, na jeho počest byla pojmenována po něm. Najít sochu T. G. M. bylo pro žáky jednoduché, protože stojí před hlavním vchodem do budovy školy. Jako zajímavost jsme uvedli, že bronzová socha byla odhalena v roce 1931 a modelem stál sám prezident. Ale v roce 1940 byla socha stržena, odvezena a nejspíše roztavena. Socha, kterou vidíme nyní, byla vyrobena a odhalena až v roce 1996. Jak se škole říká ještě jinak, všichni odpověděli, že je červená a říká se jí tak proto, že je postavena z červených cihel. Hra: Vidím něco, co vy nevidíte, měla u žáků velký ohlas. Hru jsme hráli několikrát, protože je bavilo hádat, co si myslí ten druhý. Většinou se jim objekt podařilo určit velmi brzy.

GYMNÁZIUM

Poté se přesuneme ke Gymnáziu. Cestou projdeme kolem hradeb, a u nich žákům přečteme pověst Zrádce: *Do Poličky došla zpráva, že král Zikmund vypravil vojsko proti nenáviděným husitům a táhne z Brna do Čech. Husitští Pražané zavčas vybídli vojenského komandanta města Poličky Ješka Sele z Lezníka k svědomité ostražitosti a k pečlivé ochraně městských hradeb.*

Den válečných příprav chýlil se ke konci. Značná vojenská posádka poličská čekala za hradbami a v parkánech na Zikmundovo vojsko.

Byl listopadový večer roku 1421. Pan Ješek vykonal přehlídku posádky a došel s farářem Vavřincem k fortně, jejíž ochranu si vyvolil radní písař Hereš. Tento cizinec býval ve službách Oldřicha z Boskovic, pána na Svojanově, přívržence králova, ale zřekl se víry římsko-katolické a odešel od pana Oldřicha do služby městské.

Když Ješek s Vavřincem odcházeli, Hereš pohlížel za nimi s dravým výrazem v zesinalé tváři.

„Aleny se ti zachtělo, jitřenky mého štěstí, Vavřince? ... Přísámbohu, všude mi nesmíš cesty zkřížiti ... Dlouho se již na výsluní přízně sličné dcery Ješkovy kochat nebudeš, kališníku! ... Dnešní noci zahyneš ty i tvá snoubenka ...“

Potom skřípal zuby a příšerně se zachechtal.

Hereš chránil fortnu se dvěma přestrojenými zbrojnoši Oldřicha z Boskovic. Trojlístek lotrů byl tak na důležitém stanovišti.

Tmy i chladu přibývalo.

Pojednou tichem zazněl náraz na fortnu. Trojice zrádců napjala svou pozornost a také na hradbách za nimi zastavil se tichý krok postavy zahalené v plášti. Fortna se otevřela a dvě postavy vešly dovnitř.

Žoldnéři Oldřichovi vyřizovali, že vojsko císařské spoléhá na volný průchod do města a očekává, že město na nejvyšším místě vzplane na znamení, že je v císařské moci.

Když zbrojnoši odešli, tiše odplížila se postava v plášti od příšerného místa zrady a potom úprkem běžela k obydlí nejvyššího velitele.

Byl to kněz Vavřinec. Pana Ješka vystřídal na stráži. Všechno mu řekl a již silný oddíl stráže s panem Ješkem a Vavřincem v čele spěchá zmocnit se lotrů. Ale proti nim se již valí velké zástupy měšťanstva a vojska, zní zvony na poplach a rudá záře rozlévá se nad městem od radniční věže. Všude je slyšet pláč dětí, křik matek a třeskot zbraní. Směrem od fortny jsou slyšet výkřiky: „Zrada! ... Jsme ztraceni! ... Pryč, pryč! ...“

Divoké tlupy maďarské a tatarské valí se do města, loupí, vraždí a zapalují za obrovské krvavé záře po celou noc. Plenily a spálily město do základů a pobily na 1300 lidí.

Hrozba Herešova se splnila. Nezdařil se však jeho lov na Vavřince a Alenu. Pan Ješek s Vavřincem zaznamenali zradu, zastavili hejtmana Mikuláše v čele obrany města a spěchali zachránit Alenu.

V poslední chvíli vzali Alenu na koně a ujížděli s ní z města přes všechna pole k Lezníku. Ale panu Ješkovi se nezdála jeho tvrz natolik pevnou, a proto utíkal stále dál, doprovázen dcerou s Vavřincem

Hereš viděl, co se stalo a tak se rozhodl uprchlíky okamžitě pronásledovat ...

Zatím prchající jeli kolem osady „U třech kocourů“ k Jezdci na tamní vrch. Domnívali se, že jsou již v bezpečí. Ale v tom spatřili Hereše, jak je se dvěma Svojanovskými pronásleduje a je jen kousek za nimi. Byl již na dohled. Chtěl jim nadjet a tak letěl přes pole a luka jako blesk.

Náhle zazněl krajinou děsivý výkřik! Prchající i pronásledovatelé se zastavili. Někdo ležel pod koněm a vydával nesnesitelné výkřiky. Byl to Hereš, jehož kůň vstoupil na pověstný Růžový palouček. Najednou klesl k zemi a jezdce umačkal k smrti.

Hereše stihl zasloužený trest za svou zradu spáchanou na městě. Osvědčilo se, že když vstoupí na posvátnou půdu Růžového paloučku někdo hříšný, přijde na ní k úrazu nebo to dokonce zaplatí životem. Říká se, že jej tam pohltí země.“ (Cupal 2010, s. 11 – 13)

S žáky pověst rozebereme. Jaké si z ní můžeme vzít poučení? Podíváme se, na zachovalé hradby kolem města Poličky, na brány, kudy se do Poličky vjíždělo. Žáci si zkusí představit, jak se žilo v době, kdy se pověst odehrávala. Představí si, jak se pověst odehrála.

Poté dojdeme k budově gymnázia. Žáci se podívají kolem budovy a odhadnou, k čemu původně budova sloužila, jak si ji v té době představují. Najdou rostlinné ornamenty na fasádě, které jsou pro budovu typické. Poté žákům ukážeme historické fotografie a žáci je porovnájí s tím, jak si budovu představovali. Poté historickou fotografii porovnájí s budovou dnešní.

Cílem této aktivity bylo rozvíjet u žáků představivost a všímavost. Tato aktivita také rozvíjela klíčové kompetence:

K učení – vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby a strategie. Samostatně pozoruje a experimentuje.

K řešení problémů – samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení.

Komunikativní – formuluje své myšlenky v názorném sledu, vyjadřuje se výstižně.

Občanské – rozhoduje se zodpovědně podle dané situace.

Pracovní – dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky.

Zhodnocení: žáky pověst zaujala a poslouchali s napětím. Říkali, že zážitek umocnilo i to, že byli na místě, kde se pověst mohla odehrát. Jinou pověst četli i v hodině, ale ta je tak nezaujala, protože si ji nemohli tak dobře představit, jako tu, kterou jsme četli přímo na místě. Měli i bohatou fantazii a vymýšleli, jak lidé žili v té době a jak žijí dnes, co všechno se změnilo. Cestou ke gymnáziu začali vymýšlet, co by se stalo, kdyby hlavní hrdina z pověsti přišel do naší doby nebo naopak, kdyby se někdo z naší doby dostal do doby pověsti. Toto vymyšlení žáky velmi zaujalo a vymysleli velmi zajímavé teorie a vtipné historky. Poté jsme došli ke gymnáziu. Žáci se podívali kolem budovy a vymýšleli, k čemu mohla budova sloužit. Vymysleli zajímavé varianty, ale nikdo nevěděl, že v této budově byl učitelský ústav. Budovu si představovali menší a bez tělocvičny. Najít rostlinné ornamenty na budově bylo pro žáky jednoduché, protože lemují celou budovu. Poté jsme žákům ukázali historické fotografie a žáci je porovnávali. Když jsme jim ukázali fotografii z doby vzniku, byli překvapeni, jak se budova lišila od jejich představ. Říkali, že jim přijde na tu dobu velmi moderní. Když poté porovnávali budovu historickou s tou dnešní, byli velmi překvapení, jak hodně se budova proměnila. A také jak se změnilo okolí kolem školy.

ZHODNOCENÍ EXKURZE

Protože jsme měli ještě chvíli času, než přijede autobus, zahráli jsme si hru Čajová konvička (viz podkapitola 6.5.1). Tato hra se žákům líbila, na začátku měli problém, aby vymysleli správná slova, ale když jsme si jich pár vyzkoušeli nanečisto, žáci pochopili systém a poté již slova vymýšleli sami a bavili se při hádání slov.

Do příjezdu autobusu jsme stihli zahrát ještě hru Hry s abecedou (viz podkapitola 6.5.1). Žákům jsme zadali úkoly a oni je vypracovávali na papír. Některé úkoly se žákům zdály lehké (např. utvoř co nejdelší větu, ve které se žádné písmeno nevyskytuje dvakrát), některé jim dělaly velké problémy (např. utvoř větu, jejíž slova obsahují pouze jednu samohlásku) a u některých říkali, že jsou zajímavé (např. utvoř větu, ve které jsou písmena tvého jména začátečními písmeny slov).

Hru Slovní zásobička (viz podkapitola 6.5.1) jsme zrealizovat nestihli. Tato hra by se lépe hrála ve školní třídě.

Po návratu do školy jsme s žáky zhodnotili exkurzi. Ptali jsme se žáků, které úkoly se jim líbily, co je zaujalo, zda se dozvěděli nové informace apod.

Myslíme si, že se exkurze vydařila a že se žákům líbila. Žáci byli šikovní, rádi s námi spolupracovali a plnili zadané úkoly. Bavilo je, hledat a všímat si znaků na budovách, kterých by si při pouhém procházení ani nevšimli.

ZÁVĚR

Spolupráce muzea a školy je velmi důležitá i proto, že jeden z očekávaných výstupů zní: *žák využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti*. Zda učitel zařadí do vyučování návštěvu muzea nebo ne, záleží hlavně na něm. Ovšem ne všichni učitelé jsou ochotni změnit svůj styl výuky a hledat jiné formy. Nemyslí si, že návštěva muzea bude mít pro vzdělání žáků žádaný efekt.

Žáci se mohou v muzeu dozvědět informace převážně regionálního charakteru, zajímavým způsobem (interakcí s exponáty) a mohou si z muzea odnést hluboký prožitek. Pro žáky má návštěva muzea i motivační charakter, protože nemusí pouze sedět v lavicích, ale mohou se aktivně účastnit objevování informací. Pro muzea jsou žáci velkou návštěvnickou komunitou a zvyšují statistiku jejich návštěvnosti. Žáci, kteří navštěvovali muzeum pravidelně se školou nebo s rodinou se v dospělosti do muzea vrací a jsou jejich stálými návštěvníky. Proto jsme se v diplomové práci pokusili nastínit, jak by některé aktivity mohly vypadat.

Hlavním cílem praktické části byl rozvoj badatelské dovednosti u žáků. Stanovili jsme si také cíle dílčí, zmapovat povědomí žáků o jejich rodině a jak se v minulých letech žilo. Poznat historickou budovu na fotografii a určit, jak se budova změnila v současné době. Dalším dílčím cílem bylo vytvořit zásobník aktivit, které bychom mohli využít při rozvíjení badatelské dovednosti. Tento soubor aktivit není příliš velký, ale to také nebylo cílem praktické části. Ovšem v rámci další pedagogické praxe by bylo možné rozšířit jej o další náměty a hry, případně podrobněji rozpracovat již stávající aktivity.

Při pozorování žáků jsme došli k závěru, že je nejvíce bavila exkurze do Poličky a práce na aktivitách, které jsme pro ně připravili. Rádi a s chutí se zapojovali do aktivit, spolupracovali s námi a vymýšleli i nové aktivity. Také poznávání budov na fotografiích je zajímavé, těšili se, až se objeví další fotografie, zda poznají budovu. Jako nejméně atraktivní se nám jeví rozhovory. To mohlo být dáno tím, že to byla první aktivita, kde jsme se se žáky seznamovali, a proto na nich byl znát ostych.

Při závěrečné reflexi cílů si myslíme, že se nám podařilo rozvinout badatelskou dovednost. Žáci byli schopni určit budovu na fotografiích a měli alespoň stručný přehled o tom, jak se v minulosti žilo. Některé informace a vyprávění slyšeli od prarodičů, příp. rodičů. Aktivně se zapojili do připravených aktivit a dozvěděli se zajímavé a pro ně nové informace.

Myslím, že v dnešní době nestačí žákům pouze informace předávat. Viděli jsme, jak žáky bavilo, když mohli objevovat nové věci, když jim byla dána malá indicie a oni mohli na daný problém přijít sami. Z toho bychom si chtěli vzít poučení do své praxe.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- BORSKÝ, Pavel, JUNEK, David, MUCHOVÁ, Martina. *Polička – kostel sv. Jakuba*. Městské muzeum a galerie Polička: H. R. G., 2005. ISBN 80 – 86533 – 02 -6.
- BRABCOVÁ, Alexandra. *Brána muzea otevřená*. Náchod: Juko, 2003. ISBN 80 – 86213 – 28 – 5.
- CUPAL, Jan Alois. *Poličské pověsti*. Polička: Městské muzeum a galerie, 2010. ISBN 978-80-236-7873-8.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8085931796.
- GE, Evžen a VAŇKOVÁ, Klára. *S dětmi Prahou bez nudy*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-297-1.
- JARNÍKOVÁ, Jitka. ... et al. *Badatelské aktivity na 1. stupni základního vzdělávání (metodická příručka)*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010. ISBN 978-80-87000-35-9
- JUNEK, David. *Polička – barokní a gotická radnice*. Městské muzeum a galerie Polička: H. R. G., 2004. ISBN 80 – 86533 – 01 – 8.
- JUNEK, David. *Polička – gotické opevnění města*. 2. vyd. Městské muzeum a galerie Polička: H. R. G., 2010. ISBN 978 – 80 – 86533 – 21 – 6.
- JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-090-5.
- KOLÁŘ, Zdeněk a kol. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
- KONEČNÝ, Stanislav a RŮŽIČKA, Jindřich. *Polička: věnné město českých královen*. 2., přeprac. vyd. Litomyšl: Ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli vydal Stanislav Konečný, 2010. ISBN 978-80-254-8663-4.
- KONEČNÝ, Stanislav, POPELKA, Iša. *Polička, východočeské město na pomezí Čech a Moravy*. 2., přeprac. vyd. Polička: město Polička, 2009. ISBN 978 – 80 – 254 – 4977 – 6.

- KONEČNÝ, Stanislav. *O zakládací listině města Poličky*. 3. mírně upr. vyd. Litomyšl: Ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli vydal Stanislav Konečný, 2008. ISBN 978-80-254-4086-5
- MOFFAT, Hanzel a WOOLLARD Vicky. *Museum and gallery Education: A Manual of good Practise*. London: Stationery Office, 1999. ISBN 0117026956
- NEČASOVÁ, Lada. *Využití výukových metod v muzejním prostředí*. Hradec Králové, 2014. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra Pedagogiky a psychologie.
- PAVLÍČKOVÁ, Pavla. *Vzdělávací strategie Městského muzea a galerie Polička*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická a Pedagogická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie.
- PORTMANN, Rosemarie a SCHNEIDER, Elisabeth. *Hry zaměřené na zvýšení koncentrace a zvládnutí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-043-X
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 3. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785792.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 3. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
- ŠIMČÍKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. 3. upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-802-4430-348.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-802-4430-034.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0.
- *Tvořivost v práci učitele a žáka: sborník z celostátního semináře*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-23-0.

- VAVRDOVÁ, Alena. *Didaktika vlastivědy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2263-3.
- VEJRYCHOVÁ, Jana. *Vznik a vývoj muzea v Poličce do roku 1960*. Pardubice, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.

Seznam použitých internetových zdrojů:

- *Co je ICOM* [online]. © 2010 [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: <http://network.icom.museum/icom-czech/icom/co-je-icom/>
- *Mapy.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.mapy.cz/zakladni?x=16.2473977&y=49.7169190&z=11&source=ward&id=14598&q=poli%C4%8Dka>
- *Město Polička* [online]. ©2015 [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: <http://policka.org/>
- *MŠMT: Upravený_RVPZV_s_barevně_vyznačenými_změnami.docx* [online]. Praha, 1. 9. 2013, 146 s. [cit. 2013-12-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- ONDŘEJ VOTRUBA. *Centrum Bohuslava Martinů* [online]. ©2009-2015 [cit. 2015-01-13]. Dostupné z: <http://cbmpolicka.cz/cz/>
- *Rámcové vzdělávací programy* [online]. © 2011 – 2015 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy>

SEZNAM PŘÍLOH:

PŘÍLOHA ČÍSLO 1: Historie města Poličky

PŘÍLOHA ČÍSLO 2: Centrum Bohuslava Martinů

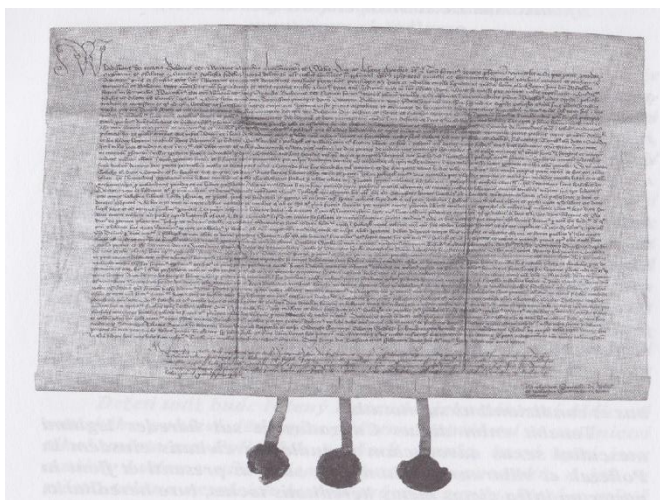
PŘÍLOHA ČÍSLO 3: Exkurze do Poličky

PŘÍLOHA ČÍSLO 4: Historické fotografie budov

PŘÍLOHA ČÍSLO 5: Současné fotografie budov

PŘÍLOHA ČÍSLO 6: Mapa města Poličky a okolí

PŘÍLOHA ČÍSLO 1: Historie města Poličky

Zakládací listina města Poličky. Nedochoval se originál, ale pouze opis. Tato listina je tedy vidimát z roku 1508 (podepsaní potvrzují, že viděli opisovaný text).

Nejstarší známé vyobrazení města od Josefa Šembery (pohled na Poličku mezi lety 1711 – 1727).

PŘÍLOHA ČÍSLO 2: Centrum Bohuslava Martinů

Historie města Poličky a okolí. Sál, kde se představují nejstarší dějiny od založení města do roku 1845.

Žáci si mohou postavit vlastní město.

dívky si mohou vyzkoušet obléci šaty a podívat se do zrcadla, které je umístěné ve skříni.

Chlapci si mohou vyzkoušet obléci brnění.

zde žáci přiřazují atributy svatým. Sochy si také mohou osahat nevidomí.

Druhý sál představuje Poličku jako město, které se rozvíjí.

Ukázka trhu a krojů, které se na Poličsku nosily.

Expozice Sklářství na Horácku.

Vitrína podél zdi.

Historická třída Bohuslava Martinů.

Expozice je doplněna o dobový materiál.

Expozice Barevný svět Bohuslava Martinů.

Ukázka jedné z vitrín

Maketa klavíru, na kterém jsou promítány dobové snímky s Bohuslavem Martinů.

PŘÍLOHA ČÍSLO 3: Exkurze do Poličky

Žáci plní úkoly v Poličce u radnice.

Busty soch nad okny radnice.

Hlava jelena a zvonek na radnici.

Znak města Poličky na radnici.

Socha T. G. M. u Masarykovy školy.

Žáci plní úkoly u budovy Gymnázia Polička.

Rostlinné ornamenty na budově
Gymnázia Polička.

Opevnění města Poličky.

PŘÍLOHA ČÍSLO 4: Historické fotografie budov

Za zaslání digitálních verzí fotografií děkuji Centru Bohuslava Martinů v Poličce.

Budova Masarykovy školy.

Budova dnešního Gymnázia Polička.

Náměstí v Poličce.

Tank na náměstí v Poličce.

PŘÍLOHA ČÍSLO 5: Současné fotografie budov

Budova radnice na náměstí v Poličce.

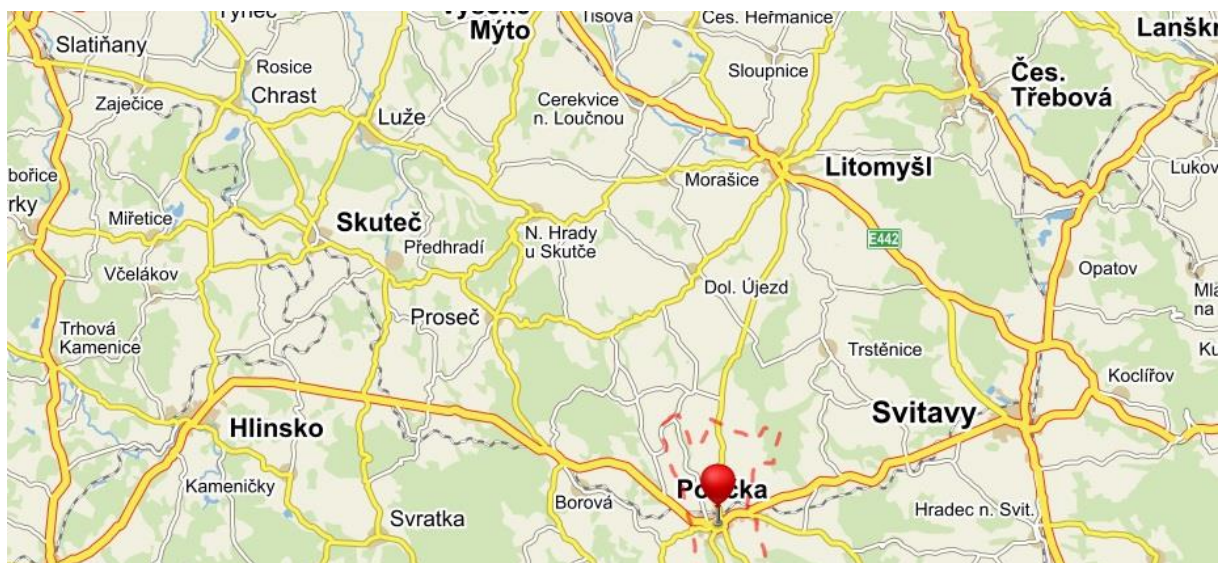
Budova Gymnázia Polička.

Budova Masarykovy školy.

PŘÍLOHA ČÍSLO 6: Mapa města Poličky a okolí

Zdroj: www.mapy.cz

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Markéta Andrllová
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Potenciál muzea v utváření a rozvoji badatelských dovedností u žáků 1. stupně ZŠ
Název v angličtině:	The potential of museums in shaping and developing research skills in elementary school students
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá rozvojem badatelských dovedností u žáků na 1. stupni ZŠ a vztahem mezi muzeem a školou. V teoretické části je popsáno muzeum, vztah mezi muzeem a školou, Městské muzeum a galerie Polička a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. V praktické části je popsána metodologie a vlastní provedení výzkumu. Ten sestává z aktivit, které jsme pro žáky připravili a zrealizovali.
Klíčová slova:	muzeum, badatelská dovednost, škola, RVP ZV
Anotace v angličtině:	I deal with the development of research skills of pupils at primary school and the relationship between the museum and the school. In the theoretical section I describe the museum, the relationship between the museum and the school, City Museum and Gallery in Polička and the Framework Educational Programme for Basic Education. The practical part describes the methodology and implementation your own research. This consists of activities that we have prepared for pupils and realized.

Klíčová slova v angličtině:	museum, research skills, school, Framework Educational Programme for Basic Education
Přílohy vázané v práci:	6
Rozsah práce:	69 stran
Jazyk práce:	Český jazyk